

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI

MILADIKA

DRVZINSKI LIST S PODOBAMI

19 LETO 32

XIII

XII DECEMBER PESMI: Goriška molitev; Kakor prapor; Vse življenje (Venceslav Sejavec) / Mračna pesem (Draga Krajnc) / Večer (Ladko Truhlař) / Brodolomci (Vinko Beličič) / Le v sanjah še (Maksa Samsa) / šivilja (Gustav Strniša) / Kesanje (France Arnšek) — LEPOSLOVNI SPISI: Veliki Tomaž (France Bevk) / Smrt (Jan Plestenjak) / Večna pokora (Franc Svetina) / Istrska storija (Janez Rožencvet) / Ko so hrasti šumeli (Minclov-Vdovič) POLJUDNI SPISI: V prepadih (Pavel Kunaver) / Rastlinojede, mesojede (dr. Janez Plečnik) — PISANO POLJE: Litva in Litvanci (Fr. A.) / Nove knjige / Naše slike — DRUŽINA: Miklavž / Naši ribji trgi / Kdor ima vrt / Kuharica — ZA KRATEK ČAS: Osat (Miha Gorjanc) / Poceni bogataš (Deans-Sodja) / Čarobni številčni kvadrati (E. L.) — SLIKE: Gerard Dou: Pred večerjo / Anton Plestenjak: Na vasi; Drevo / Albrecht Dürer: Samson / Fotografije (Fr. Krašovec): Suha zima; Reka spi; Zimske sence / Kristalni dom v ledeni jami in črtež iste v Trnovskem gozdu / Dvoje vinjet / Kobetova slika (Miklavž)

MLADIKA izhaja v Celju prvega dne vsakega meseca. Naročnina za Mladiko je letno Din 84.—, s krojno prilogo vred Din 100.—.

Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (Din 42.—) in četrtletno (Din 21.—).

V inozemstvu stane Din 100.—, s krojno prilogo Din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogo dol. 2.40.

Čekovni račun imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150.

Naročnino in reklamacije je pošiljati na naslov: Uprava Mladike v Celju. — Reklamirati se more vsakokrat le zadnja številka.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: F. S. Finžgar, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Koleszijska 1, ali: Mladika, Ljubljana, poštni predal 337; telefon 3191.

Ugankarsko gradivo sprejema višji šolski nadzornik Josip Novak v Št. Vidu nad Ljubljano. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank.

O T R O K

v predšolski dobi

od prvega do sedmega leta

Tak je naslov važni knjigi, ki je izšla pri Mohorjevi. Spisal jo je strokovnjak dr. B. Dragaš, primarij in vodja otroške bolnice. Brez te knjige pač ne bo nobena mati, ki ima otroke v predšolski dobi. Vzreja, prehrana, vzgoja, bolezni otrok in vsa higiena za to predšolsko dobo je v knjigi poljudnoznanstveno obravnavana. Bogato ilustrirana.

*Naroči si jo po dopisnici:
Mohorjeva tiskarna v Celju.*

Stane broš. 33.— (44.—), vez. 42.— (56.—)

V O C E N O S M O P R E J E L I T E L E K N J I G E

Cvet naše vasi. Paul Keller. Prevedla Marija Kmetova. Izdala Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, 1932.

Gospod Ozeronski. J a m m e s. Poslovenil Jakob Šolar. Ljudska knjižnica Jugoslovanske knjigarne, 1932.

Naročniki! Prosimo vas, pokažite Mladiko tudi prijateljskim družinam. Če sodite, da bi katere naročile Mladiko, blagovolite sporočiti naslove na dopisnici: **Upravi Mladike, Celje.** — Od prejšnjih letnikov Mladike se še dobijo letniki 1924, 1925 in 1926 broširani po 90 Din, vezani po 130 Din, letniki 1927, 1928, 1929, 1930 in 1931 broširani po 110 Din, vezani po 150 Din; z odpravnino stane letnik 10 Din več. Vezava Mladike stane z izvirnimi platnicami v platnu 40 Din, napol v platnu 30 Din; lahko pa se naročajo izvirne platnice tudi same ter stanejo v platnu 30 Din, napol v platnu 20 Din.

Tiska Mohorjeva tiskarna, r. z. o. z., v Celju (Fran Milavec, Celje). — Izdaja Družba sv. Mohorja v Celju (Jožef Zeichen, Celje). Za uredništvo: Fran Milavec, Celje.

MMLMDIKK 1932 XII

VELIKI TOMAŽ

Povest / Spisal France Bevk

34.

Dvorana se je v hipu izpraznila. Štefan in Gabrijela sta zablodila v ulice, po katerih se je razlivalo večerno sonce. Tinca se jima je pridružila. Andrejc, ki je prišel za pričo, ji je nekaj namigaval, a ona ga ni hotela videti. Skrivaj ji je sledil. Dekle si je brisalo rdeče, objokane oči in zdaj pa zdaj pohlipavalo. Vsi trije so bili ko izgubljeni. Prvi se je zavedel Štefan.

»Kam? V kako gostilno moramo stopiti. Saj se komaj držimo na nogah.«

Stopili so v krčmo, poiskali temen kot in naročili jedi. Govorili so le malo, komaj za potrebo. Besede so ostajale v grlu, v glavah so jim kovale misli, prikazovali so se jim prizori, boleli so jih vtisi tistega dne. Sredi vsake misli ali prizora je stal oče.

»Pol leta je že minilo,« je spregovoril Štefan. »Še leto, to kmalu mine.«

Ženski sta ga samo pogledali, rekli nista ničesar. Dà, še leto. In kakor strah je ležalo nad njimi vprašanje: In potem? Kaj potem? Poznali so očeta, vedeli so, da bo njegov ponos le stežka prebolel ta udarec.

V krčmo je stopil Andrejc in se ozrl okrog. Tinca ga je zagledala, a je povesila oči v krožnik. Bilo ji je neprijetno. Andrejc pa se je nerodno prizibal do mize: »Ali smem prisesti?«

Štefan se je temu začudil. Vedel je sicer, da je med Tinco in njim neka tajna zveza, a Andrejc do tistega dne do Flandrovih ni imel druge besede razen kratkega pozdrava. Nasprotje med njimi se je bilo izgledilo posebno tega dne, ko Andrejc v svojem pričevanju ni obteževal Tomaža.

»Le prisedi,« je rekel mehko. »Na, pij!«

»Bom že pil,« je Andrejc v zadregi sedel in pohrkal. »Besedo bi rad zinil, Štefan. Ta dan

morda ni prav primeren, a vendar... Da se s Tinco rada vidiva, ti je že menda znano... Ali bi bil nama nasproten, če bi se vzela?«

Tinca ni več jedla, a vendar ni odmeknila oči od krožnika. Štefan se ni zavzel. Dan res ni bil primeren, a Andrejc ne more čutiti tistega kot on. Obrisal si je brke.

»Saj ji nisem oče. To se moraš pomeniti z njo.«

»Ti si ji varuh. Dve leti ji manjkata...«

Tinca je dvignila oči.

»Saj sem ti rekla... da ne prej, da se oče vrne.«

Ta beseda ni bila odkrita. Morda nikoli prej ni trepetalo v njej tako globoko čuvstvo do njega kot tisti hip. Zadrževala jo je le misel na očeta. Mlelo jo je ko med dvema kamnoma, ni vedela, kaj bi začela.

»Očeta ne morem čakati,« se je pomračil Andrejc. »V svet pojdem, imeti moram koga, da mu prepustim hišo. Seveda, če Tinca ne mara...«

Ali je bil užaljen? Gabrijela ga je plaho pogledala, poznala je Tinčina čuvstva. Ráhlo se je prestrašila. Položila je roko na dekletovo laket.

»Saj Tinca se ne bo branila, samo tako pravi. Ne? Danes je vsa potrta, to je. Le vidva se zmenita, pa bo vse prav.«

Tinca ni odgovorila, obrnila je obraz stran. Solze so ji planile iz oči, obenem je bil njen molk molčeče pritrjevanje.

»Pogrešali jo bomo,« je rekel Štefan počasi, »a ne branim ti je. Ona odločuje. Koliko bo dobila od hiše, že ve vsa vas. Zdaj pa pijmo!«

Andrejcu je zaigralo srce. Med brki se mu je porodil nasmeh in se mu razširil na lica in v oči. Vendar je rekel trmasto:

»Ne pijem, dokler Tinca ne pritrdi. Da?«

Tinca je še vedno gledala v zid, a je prikimala. Tedaj sta se nasmehnila tudi Gabrijela in Štefan. Bil je prvi nasmeh tistega dne. Pili so, tudi Tinca je trčila. Štefan si je znova obrisal brke.

»Zdaj bo med nami drugače, kot je bilo. Sovraštvo ne rodi dobrega. Po pravici povem, da se Gašperja kar bojim.«

Te besede so Andrejca rahlo udarile. Ali ni bil prav on, ki je vrsto let mrzil Flandrove in tudi druge podpihoval k sovraštvu? Pomračil se je za trenotek, a zavest, da se mu je goreča želja gladko izpolnila, je zagrnila vse.

»Zdaj si bomo v svaštvu,« je izpodbil strah in naročil vina. »Gašperju že jaz porečem. Ni slab, le trd je, kot vaš oče... in menda mi vsi...«

Spomin na očeta je znova zresnil Štefana in Gabrijelo. V Tinčinem in Andrejčevem srcu pa je drobno prepevalo kot v gaju ob prebujajoči se pomladi.

35.

Na Veliki njivi se je vršilo ženitovanje.

Bilo je prvič po mnogih težkih dneh, da so se oddehnili in se razveselili. Ko je Andrejce prvokrat stopil v hišo, so si bili še neznansko tuji. Besede so jim le stežka prihajale iz ust, bile so tipajoče, nekako nezaupljive. Postale so drznejše, odkritejše, v nekaj dneh so si bili že prijatelji. Le zdaj pa zdaj je kateri uprl oči v tla, kot da se na tistem sramuje prejšnjih dni.

Tinca je bila najbolj vesela, a tudi najbolj potrta. Naj je bila misel, da je ona kriva očetove nesreče, še tako neutemeljena, jo je vendar zaman odganjala. Peljala se je v mesto, da bi obiskala očeta. Tako čudno, nejevoljno jo je zrl skozi mrežo, da ni našla besede. Pozdrave od doma je sprejel le z mrmranjem, a denar in darove je gladko odklonil. Tinca je jokala vso pot domov. Oče je bil pač tak; še v nesreči trd in neupogljiv.

Ta obisk je ozdravil njeno dušo. Zdaj ni več tako trdovratno mislila na krivdo, še oče je polagoma obledel v njenem spominu. Obeti bodočega življenja so bili močnejši ko vse drugo. Z Andrejcem sta se naglo pripravljala na ženitev. Vendar je bila že jesen, preden se je vršila svatba.

Bilo je prvič, da so prejšnji in novi prebivalci Velike njive posedli okrog iste mize. Morda se je v katerem izmed njih porodil bridek spomin na mladost, a je veselje vse zaglušilo. Natihem so se le vpraševali: »Kaj bi rekel Krištof, če bi nas videl?« Tudi na Tomaža so pomislili: »Ali ve, kaj se godi na Veliki njivi?« In vendar ga nihče ni omenil. Gašper je zaplesal s Tinco, a Štefan z Amalijo. Kar je bilo nekoč, je bilo s tistim dnem pokopano.

Edini, ki je bil na tej svatovščini žalostnega srca, je bil Jošt. Sedel je s Tinkom na peči, poslušal godbo, gledal plešoče pare, pil in jedel. Njegov obraz se niti za trenotek ni raztegnil v

smeh. Z očmi je lovil Tinco, ki je bila vesela in vsa razigrana, a ga še pogledala ni. Ni mislil na to, a je podmolklo čutil, koliko je prestal zanj. Zadnje leto je bilo zanj ko strašne sanje. Kako so ga pestili, dokler ni povedal, kje je Tomaževa puška! Vsega tega je bila Tinca kriva. A njej ni mogel zameriti. Ko je zvedel, da se bo poročila, se je skrtil na seno in se je razjokal. Hotel je pobegniti daleč proč, a kam? Tega dne je bilo vse veselo, a on ni mogel olajšati svojega težkega srca. Godbo je za vse na svetu rad slišal, pijače je bilo na ostajanje, lica so se mu kar svetila od mastnih jedi, a kadarkoli je pogledal Tinco, mu je zaječala duša. Usta si je mašil s potico, da bi zadušil jok, ki mu je silil v grlo.

Svatje so opazili njegov kisli obraz, njegovo pridušeno ihtenje.

»Kaj je Joštu?«

»E, kaj! Dekle se mu je poročilo.«

Smejali so se mu kar tako, za zabavo. Jošt pa ni golsnil nobene, gledal je v peč. Ko pa so besede v tretje ponovili, se ni mogel več zadrževati. Planil je v tak divji, pijan jok, da so še godcem omahnile roke. Hoteli so ga potolažiti, a Jošt je planil s peči in tekkel na vrt.

Godba je zaglušila njegovo divjo žalost, ki jo je tožil prirodi, vetru in zvezdam. Le Tinko je ostal ob njem in ga pogledoval s sočutnimi očmi. Kmalu se nihče več ni menil zanj.

Štefan je zdaj pa zdaj zapustil svate in stopil h Gabrijeli v kamro. Ležala je na postelji in se tiho smehljala; bila je bleda, a vesela.

Teden pred poroko je bila padla po stopnicah, prenesti so jo morali v posteljo. Povila je mrtvo deklico. Otrok, ki še zajokal ni, jim je bil nekam tuj, kmalu so ga pozabili, kot da ga nikoli ni bilo. Skrbela jih je Gabrijela. Bila je izmučena, a so se ji naglo vračale moči. Radi nje so hoteli preložiti poroko, a ona se je temu odločno uprla. »Kaj za to, če jaz ne bom plesala, vse bom slišala in se veselila z vami...« In ni odnehala, da so se vdali. In res je vse slišala, se veselila, kot da je navzočna.

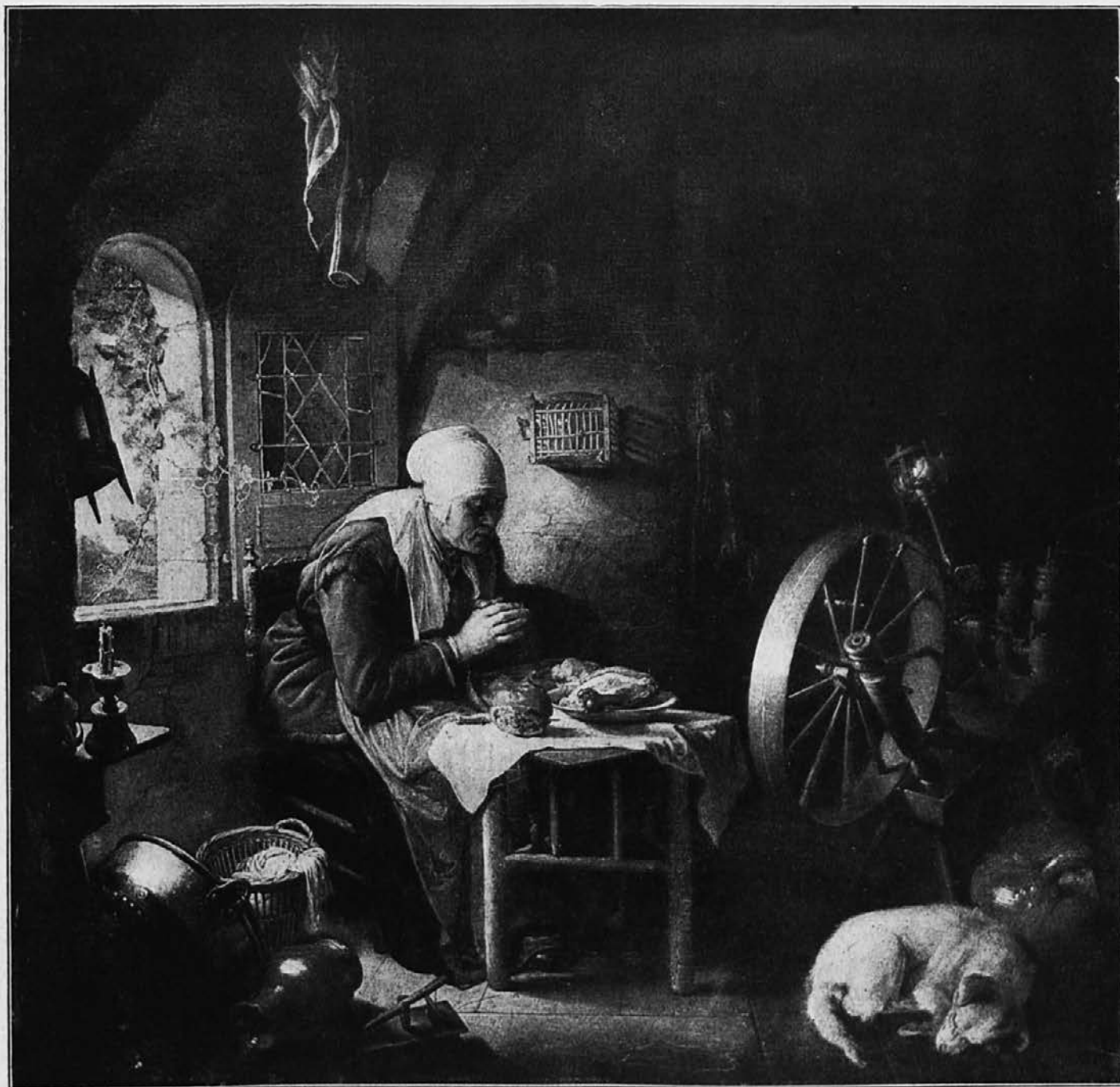
»Ali ti je dolg čas?« jo je vpraševal Štefan.

»Ali ti je mučno poslušati?«

»Ne. Dobro mi je. Le veseli se s svati, ne skrbi zame!«

Štefan je sedel na rob postelje. Zamislil se je in končno dejal: »Da se je moralo to zgoditi! Hčerko bi imela.«

»Je že moralo tako biti,« se je Gabrijeli zresnil obraz. »Nečesa ti še nisem povedala... Takrat... saj veš... sem prosila Marijo, naj mi vzame karkoli dragega, le tebe naj mi pusti...«

Gerard Dou: Pred večerjo. (Monakovo, Stara pinakoteka.)

Morda je bilo to tisto ... Tudi k Mariji na Brezje sem se bila zaobljubila. Kdaj pojdeva?»

Štefan je strmel vanjo. Videl je solzo v njenem očesu. Pogladil jo je po laseh, ki so ji padali po vzglavju.

»Spomladi pojdeva. Ko bodo izpustili našega očeta.«

Gabrijela ga je razumela. Bal se je prvih dni novega srečanja z očetom. Molče sta se gledala iz oči v oči.

Iz izbe so udarjali glasovi godbe, vriskov in plesa.

36.

Nastala je pomlad. V gorah so še veli mrzli vetrovi, a v nižinah je bilo že toplo. Trate so zelenele, sadje je cvelo, ljudje so orali na njivah. Duh zemlje in cvetja je zavel celó v mestne ulice, veter ga je zanesel med rjave stene ječe.

Jetniki so postali nemirni. Hodili so iz kota v kot, vedno hitreje, nestrpneje, se s hlepečimi očmi ozirali v okna, v sonce, v edino drevo, ki je raslo ob zidu. Od vseh strani se je oglašalo novo življenje. Ptice so prepevale, vedno redkeje so priletale na mreže, kamor so jim jetniki polagali

koščke kruha. Iz daljave se je oglasila ljubavna pesem, prebujala blazno hrepenenje v srcih. Nekateri so v hipih najgloblje skrušenosti, neumljive blaznosti in srda planili k omrežju, zgrabili z rokami za križe in brezupno stresali železne palice. Niso se vdale. Ljudje, ki so mirno, topo vdano prestali zimo, so nenadoma izgubljali razum.

Le Tomaž se ni zgenil. Še po celici ni hodil. Sedel je na postelji bolj skrušen, bolj postaran in osivel kot kdajkoli prej in topo buljil predse.

»Tomaž, jutri te bodo izpustili,« so mu klicali.

»Pustite me!« je zarezal nanje.

Oni so mu šteli dni in ure, Tomaž se ni zmenil za to, kot da čas zanj nima pomena. Gledali so ga napol z zavistjo, a napol z veseljem, kot da se bodo tistega dne tudi zanje odprla vrata.

Tomaž je bil izmed vseh jetnikov najbolj zagoneten. Pazniki so ga gledali z nemim občudovanjem. Nekateri dni je sedel mirno, kot da se je zabubil v tesnobno razmišljanje. V jeseni dolgo ni hotel uživati hrane. Na zimo je bil tako oslabil, da so ga morali odnesti v celico za bolnike. Včasih pa se je nenadoma vse spremenilo v njem. Govoril je mnogo, pripovedoval o svoji mladosti, o gospodarstvu. Ali je bila želja po življenju s tako silo dehnala vanj? Ob predstavi, kako bo znova stopil med ljudi, se je zopet zrušilo v njegovi duši. Prepričanje, da bo umrl v ječi, se je z bližajočo se pomladjo vedno bolj rušilo. Ječa mu je bila sicer izmozgala moči, a ga ni zlomila. Tako je prišel dan, ko bi moral zapustiti mrzle zidove. Jezen na ves svet, razočaran sam nad seboj, je sedel na klopci in gledal predse. Zapah je zaškripal, vstopil je paznik.

»Tomaž Flander, poberite svoje stvari!«

Starec je dvignil obraz, oči so mu zmedeno gledale.

»Kaj?«

»Poberite svoje stvari, domov pojdetel!«

Tedaj je razumel. Pogledal je v pod, napravil odklonilno kretnjo.

»Ne pojdem. Tu ostanem. Tu bom umrl.«

Od hrepenenja bolni sojetniki so se mu zakrohotali.

»Tomaž, ali si norec?« so mu govorili vsevprek. »Meni da bi to rekli! Prvi, ki se brani oditi iz te preklete hiše. Ali ste slišali?«

»Kam naj grem?« se je dvignil Tomaž. »Saj ... nimam doma ...«

Človeška pravica je čudna. Braniš se, a te vržejo v ječo. Pride ura, ko te s silo postavijo na cesto ... Tomaž je stal na vogalu sodnijskega poslopja in mežikal v sonce. Kam? Vse je omamno, divje šumelo okoli njega. Zdelo se je, da se svet

vrti in ga zamotava v klobec. In vendar mu je bilo obenem neznano toplo v duši. Bila je svoboda, ki se je je tudi on začel zavedati. Le svet mu je bil sovražen, ljudje tako silno neznano tuji.

Blodil je iz ulice v ulico. Topel občutek svobode mu je kopnel. Življenje mu je postajalo od hipa do hipa zoprnejše. Ali naj tu umre? Leže na sredo ceste, zapre oči? Nemogoče. Zanj ni bilo drugega kosa zemlje razen Velike njive. Iz dna bolestrnega omahovanja se mu je rodila misel in se mu v režečem smehu razširila čez obraz.

Stopil je v prvo krčmo. Ni si naročil jedi, pil je. Ni poiskal voza, peš se je napotil po cesti, po prahu, skozi veselo pomladno prirodo. Bil je sam, sam, še nikoli tako sam, noge je trudno vlekel za seboj. Le misli so ga spremljale. Glava mu je klonila nizko, roke so mu visele skoraj do kolen.

Vso pot ni pojedel niti drobljanca, le pil je. Prvo noč je zaspal v krčmi, drugo noč tudi. Od mesta do doma je poldrugi dan hoda, a on je hodil cele štiri dni. Proti koncu so mu vedno bolj pojemale moči. Napel je vse sile, da se je vzdržal na nogah. Za vsako ceno je hotel doseči Veliko njivo.

Četrtega dne proti večeru je zagledal dom med brstečim drevjem. Noga mu je zastala, oprl se je na trepetliko, ki je rasla sredi polja. V glavi mu je šumelo, nekaj bridkega mu je razganjalo prsi. Težko, pretežko mu je bilo v duši. Najrajši bi se bil pogreznil v tla, izginil v nič. Od slabosti mu je stal pot na čelu. Obrisal si ga je. Nato se je s pijanimi koraki pognal dalje.

Pred hišo je stal Jošt. Zagledal je gospodarja, odprl usta na stežaj in planil v vežo. Pred ognjiščem je stala Tinca. Tiste dni je ona gospodinjala na Veliki njivi, ker sta bila Štefan in Gabrijela odšla na božjo pot. Ko je Jošt z vzklikom planil v vežo, so Tinci zletele burkle iz rok, zastrmela je v odprtino vrat. Na pragu se je prikazala velika, sključena tenja.

»Dober večer, oče!« je stežka izrekla.

Hotela je stopiti k njemu in mu podati roko. Toda oče se je že zgenil in naglo, brez besede krenil k stopnicam.

»Vaša soba je že pripravljena,« je rekla Tinca in se tresla od razočaranja. »Štefan in Gabrijela sta vas čakala, da vas pozdravita. Ker vas le ni bilo, sta odšla na Brezje.«

Tomaž je sredi stopnic postal, da mu ropot nog ni zaglušil besed. Ozrl se ni, ne kaj rekel. Ko je Tinca izgovorila, je naglo stopil v zakotje in trdno zaprl vrata za seboj.

Šuha zima. (Fot. Fr. Krašovec.)

Pretekla je ura. V zakotju ni bilo luči, ni bilo slišati glasu. Tinca je dolgo čakala, nato je stopila po stopnicah in obstala v temi pred vrati. Bilo je je skoraj groza. Poslušnila je. Slišala je le svoje dihanje.

»Oče!« je poklicala.

Tomaž se ni oglasil.

Vstopila je in vžgala luč. Medla svetloba je padala po stenah. Bile so na novo pobeljene. V kotu je stal celó oltarček. Na mizi je ležala pipa, poleg nje tobak in nekaj denarja. Postelja je bila visoka, zrahljana, blazine bele. Na odeji je ležal Tomaž. Bil je oblečen, bedoč, oči so mu mežikale v svetlobi. Da, nekdo mu je pripravil stanovanje, čakali so ga... Boril se je v sebi... Pa je znova vstalo v njegovo zavest, kar se mu je bilo porodilo že v mestu. Ali ni občutil v blesku sobe neke tihe, plahe ljubezni, ki mu je božala srce? Ali se je hotel na vsak način maščevati? Kako? Nad kom? Radi česa? Nežna čuvstva so se prav tako zamolklo pretakala v njem in se borila kot nekdanj sovražstvo. Če bi ga bili izpustili na dan sodbe, ali bi se bil uklonil, prebolel? Morda. V teku mesecev se je nekaj ko strup nabiralo v njem. To ni bilo sovražstvo, ampak nekaj globljega, usodnejšega. Nekaj, kar ni imelo izraza.

Zdaj so mu oči trmasto, vprašujoče strmele v hčer, ki je stopila k postelji. Poteze njegovega obraza so bile ko okamenele.

»Oče, ali boste večerjali?«

Tomaž je molčal, oči je upiral v strop.

»Ali ste bolni?« je zaječala Tinca. »Lezite pod odejo! Pomagala vam bom.«

Nov molk. Tomaž je z nejevoljo odpehnil Tinco, ki se je nagnila nadenj. Hčeri so se zasolzile oči. Žalostna je odšla.

Čez nekaj časa mu je prinesla večerjo in mu jo je postavila na mizo. »Tu imate večerjo, oče. Jejite, kadar se vam bo zljubilo. Lahko noč!« Ni ji odgovoril.

Naslednjega jutra je našla Tinca večerjo nedotaknjeno na mizi. Luč je ugasnila sama od sebe, ker ji je bilo zmanjkalo smrdljivca, pod stropom je ležal duh po osmojenem stenju. Tomaž je še vedno ležal oblečen na odeji. Njegove velike oči so uporno zastrmele v hčer... V takem stanju je ležal prejšnje jeseni v ječi, da so ga morali pitati, dokler se ni vdal.

»Oče, zakaj ne jeste?« ga je Tinca tožeče vpraševala. »Ali ni dobro? Saj vam napravim, kar hočete. Tudi kavo imamo.«

Počasi, zlog za zlogom, kakor da bije s kladivom na nakovalo, ji je odgovoril Tomaž:

»Ne bom je-del ni-če-sar več. Ni treba, da me kdo sili.«

Nato je znova zastrmel v strop, a ni spregovoril nič več. Tinca ga je tiho plakajoča pustila samega.

Vest, da se je vrnil Tomaž, se je ko blisk raznesla po vasi. Vse leto so ga imeli pogosto v mislih in v besedi. Nekateri so ga pomilovali. Vendar so se mu bili še najboljši njegovi prijatelji duševno odtujili. Nagonsko so se ga bali, z neko tesnobo so čakali njegove vrnitve.

»Kaj pravi?« so se vpraševali. »Ali se je zelo spremenil?«

Nihče ni vedel kaj natančnega.

»V sobo se je zaprl, nikomur se ne pokaže.«

»Nič noče jesti,« je potožila Tinca. »Tako zelo je oslavljen, umrl bo.«

Ljudje niso govorili drugega kot o Tomažu. Strah pred njim je izginil ko slana v soncu. Pollaščala se jih je radovednost. Zbirali so se pred hišo, a nihče se ni upal stopiti k njemu.

Šele ko že drugi dan ni ničesar zaužil razen nekaj kapljic žganja, je stopil Hribar po stopnicah in odprl v sobo. Tomaž je še vedno ležal oblečen na odeji. Mrzliččen pogled je ostro oplazil soseda.

»Prav, da si prišel, Tomaž. Prav, da si prišel, pravim,« je Hribar ponovil v strogi, strmeči obraz. »Ali si bolan?«

Mož ni vedel, kaj bi še rekel. Odgovoril mu je molk.

»Jesti moraš. Od lakote vendar ne boš mrl. Kaj ti je? Ali te grize radi ljudi? Mi smo že davno vse pozabili...«

Tomaž se je zgenil, kot da ga je zbodlo. Strašno je pogledal, obraz se mu je spačil. »Fej!« je izpljunil.

Drugega odgovora Hribar ni dobil. Poparjen, ves majhen je odšel, ne da bi pozdravil.

Proti večeru je znova stopila Tinca v sobo. Na kolenih je prosila očeta, da bi jedel. Jokala je, a solze so bile zanj kot besede. Zdelo se je, da nič več ne vidi ne sliši, kot da je mrtva klada.

»Oče, če nočete biti pri Štefanu, preselite se k meni,« je moledovala. »Omožena sem. Andrejca ni doma, sama bova, stregla vam bom...«

Oče je vidno posluhnil, da je izgovorila do konca. Nekaj je zadrželo v njem. Ali je bila zanj novost, da je Tinca vzela Andrejca? Ali ji ni rekel še na sodnji, naj se omoži? Pa prav z Andrejcem? Še trdovratneje se je zakrknilo v njem. Tinca ga je zgrabila za roko, a on je ni več pogledal. Zapestje mu je gorelo od vročice.

»Oče, vi ste bolni! Vi ste bolni!«

Šli so mu po duhovnika.

Župnik je dolgo ostal v sobi. Tomaž se je spovedoval. Zdelo se je, da se njegove besede prepletajo s predstavami blodenj. Zdaj pa je po-

gledal duhovnega, kot da se je pravkar prebudil in se čudi... Po obhajilu mu je župnik prigovarjal, naj je in se znova vrne v življenje, a je dobil skoraj trd, rezek odgovor:

»Zdaj bom govoril z Bogom, ne z vami. Z vami nimam ničesar več govoriti.« Oči so mu zgubljeno gledale v strop. Smrtna borba se je pričela.

Župnik je obstal, pomolčal za trenotek; nato je pokleknil in začel moliti: »Ki si zanj krvavi pot potil...«

Tedaj sta se vrnila Štefan in Gabrijela.

Zamudila sta se bila dolgo. Pot je bila brez konca, čez hribe, skozi doline. Polno luči je bilo v njunih dušah, grenila ju je le misel na očeta. Ali se je vrnil? Kako je doma? Spočetka se jima ni mudilo. A bolj ko sta se bližala Ravnici, bolj sta hitela, kot da ju priganja neznana sila. Ob enem jima je postajalo pri srcu tesno, vedno tesneje. Slednjič se je prikazal dom med drevjem. Pred hišo je stala gruča ljudi in molila.

»Kaj se je zgodilo?« je prva dahnila Gabrijela.

»Oče umirajo,« so jima povedali.

Štefanu je bilo, da bi se bil zgrudil. Kot da išče pomoči, si je segel z roko na čelo.

Na Brezjah je bil opravil veliko spoved. Misijonar je bil strog. Dolgo sta se pomudila pri očetu. Štefan ni zatajil svoje nekdanje mržnje do roditelja. »O, grče ste, grče hribovske, trnje v vinogradu Gospodovem,« je ponavljal misijonar. Štefan pa se je vdano, goreče trkal na prsi: »Grče smo, grče! Bog, odpusti nam!« Duša rajne matere se je porodila v njem. Vso pot ga ni zapustila.

Z njo je stopil sedaj k očetu. Župnik je v molitvi premolknil.

»Oče, da ste le prišli,« je začel mehko.

Tomaž je odprl oči, pogled mu je počasi zastrmel v sina. Štefanove besede so mu nehote prebudile spomin na Polono, zganile nekaj skritega v njem. Le za trenotek. V hipu je znova vse izginilo. Štefan je zdrsnil na kolena. Župnik je začel vnovič moliti.

Smrtni boj je trajal pol ure. Nenadoma se je Tomaževo telo vzpelo kot ugašujoč plamen, oči so se mu izbuljile, kot da so zagledale nekaj neznanega, prsi so dehnile poslednji glas: »Radi — se — imejte...« Bilo je, kakor da se je nekaj z divjo silo pretrgalo v njem. Tomaž je obležal nepremičen, oči so mu osteklenele.

»Bog Oče, ki si v nebesih, sprejmi njegovo dušo v naročje!« je v globoki ganjenosti drhtelo iz župnika.

*

Tomaža so položili k Poloni, življenje je šlo dalje, kot da se nič ni zgodilo. Na Veliki njivi so slej ko prej hodili po delu. Spomin na Tomaža se je polagoma učistil vsega bridkega, pred njimi je stal veličasten lik moštosti, ki se še v smrti ni upognil. Jošt je bil prebolel svojo ljubezen do Tince. Pegasta Žefa, dekla na Veliki njivi, je bila njegova nova zvezda. Sedel je na klopi pred hišo, gledal, kako meša kuhnjo za prešiče, in ji govoril zaljubljene besede. Dekla je bila pametnejša kot Jošt, a v svojem srcu prav tako nesrečna kot on, ker so jo fantje radi njene vnanjosti zasmehovali. Radi tega so Joštove besede odmevale ko pesem v njej, ji širile srce, polnile dušo, ji prihajale v vročem valu v kri, zagorele so ji v polnih licih. Dvignila je obraz in se smejala iz polne sreče, iz globoke hvaležnosti dolgo ponižanega človeka. »Hi, hi, hi-hi, hi, hi!« Nič manj srečen ni bil Jošt.

V jeseni je na skednju zaropotala nova mlatilnica. Spomladi je planila voda na kolo popravljenega mlina v soteski, kamni so zaropotali. Ob njem je stal Štefan, držal Poldka za roko in mu kazal na kos prekopane zemlje: »Sem bomo postavili žago.« Otrok seveda ni razumel. Bo že videl.

V dneh pehanja in skrbi je včasih legla senca tudi med Štefana in Gabrijelo. Samo za trenotek. Spomnila sta se dni tegobe, nesoglasje se je izravnalo samo po sebi. Gabrijela je rodila tretjega otroka, krstili so ga za Tomaža. Nato dvojčka — Andrejčka in Tonco. Tedaj je rekel Štefan, da bi bilo že zadosti. Pa ni bilo. Na Veliki njivi je kar odmevalo od veselih krikov otrok. Gospodar se je spomnil svoje mladosti in se popraskal za ušesi: katere težke ure in skrbi mu bodo pripravili? Kdo bi mu na to odgovoril?

Dobro je, da človek ne vidi v bodočnost.

F.O.

GORIŠKA MOLITEV

Zdrava, Marija, milosti polna!
 Slavljena, sveta božja Gospa!
 Zdrava, nada drhtečega čolna
 sredi črno šumečih vodá!

Mati Marija, odpusti nam bednim:
 k Tebi ne joče več prošnji glas,
 več Ti ne padamo k belim nogam
 in ne golčimo: prosi za nas!

Sveta Devica, čuj našo tožbó!
 Huje, grenkeje, bridkeje je nam,
 kar zapustili smo Tvojo stezò,
 kar je brez Tvoje luči naš hram.

Mati Marija, vidiš, da tonemo:
 vihra po naših poljih buči.
 Z grozo, glej, grabimo rodno zemljó,
 naše skrbijo nas bele vasi.

Mati Kraljica, Mati z Višarij,
 vzemi nas v svoje dobre dlani,
 daj, da to ljudstvo iz Tvojih zarij
 v jutro vse mlado se sladko zbudi!

Venceslav Sejavec.

MRAČNA PESEM

Siva meglà je prepredla poljé.
 Skrite so daljne še mrzle goré.
 Gole v mé buljijo žalostne veje,
 burja v njih blazna rezko se smeje.
 Vse so stezé se v planjavo prelile —
 v vlažnem so snegu cilje zgubile.

Trudno srce je, trudno do smrti;
 mrak ždi težak mi na duši potrti,
 kakor železne — težke so rôkè.

Da si v led skoplješ brazde globoke,
 morda zasveti pred tabo se pot.

Mèglo preseka in svit ti zasije,
 v dušo bolnó razodetja nalije...

Draga Krajnc.

VEČER

V rekah je kri zašumela težkó,
 rdeče rane umirajočih sinjin skele,
 iz nagih dreves škrlatne kaplje polze,
 večer gre tiho na Golgoto.

Noge vrhov moči z lasmi ihteča vas,
 sredi vasi ožgano drevo medli,
 pod drevesom šepetajoči tolmun drhti,
 sredi tolmana moj krvavi obraz.

Ladko Truhlač.

S M R T

Jan Plestenjak

Do takrat še nisem videl ne jame na pokopališču, ne počasnega spuščanja rakev v grob in ne zamolklega padanja zemlje na rakev.

Umrli pa je sosed Jurij. Kropili smo in videl sem ga razločno. Bil je izsušen, da ga takega prej nikoli nisem videl. Komaj sem ga spoznal; rekli so, da je umrl za jetiko.

Pri mrliču so se zbirali moški in ženske. Sedeli so za mizo in na stolah sredi sobe. Ženske so pile kavo, moški pa žganje in kadili so, da se je v dimu pripogibal celó plamen sveč. Otroci smo se drenjali okoli peči in glasno žuboreli ter se silili s kruhom, ki je dišal po svečah. Razdelila nam ga je gospodinja, vsa objokana je bila in ubita od prečutih noči.

Za mizo so razvozljavali čudne in strašne zgodbe, ki jih otroci sicer nismo razumeli, pač pa občutili njih grozo. Tudi hreščeča, žalostna in zategnjena pesem se je oglasila, v kotu jo je včasih prevpilo ihtenje žene.

Pogledal sem na oder. Jurij se mi ni zdel prav nič strašen, strašne so bile samo zgodbe: Nekoč se je v dolini takole ponoči mrtvak nenadoma dvignil, podrl rože in sveče, pri vratih se je pa zgrudil. Vse je bežalo, oder se je vnel, zgorela je hiša in z njo tudi mrtvak. Omamilo me je razmišljanje: kaj in kako bi bilo, če bi se zaobrnil tudi Jurij in vstal, da bi popadale sveče... Mogoče bi tudi zakričal. Oprezoval sem ga in zdelo se mi je, da odpira oči in razklepa roke; rožni venec se je utrgal, svete podobice so popadale z njegovih prsi, še malo... in... zamižal sem in vse je otrpnilo v meni. Nisem ga mogel več pogledati. Nisem se bal mrtvega Jurija, strah bi me bilo le, če bi v njem nenadoma zaplalo življenje. Bil sem okamenel, da še pesmi nisem čul, še čebljanja ženic poleg sebe ne.

Pozno v noč smo se razšli. Le nekaj jih je še ostalo. Oklenil sem se matere in še me je bilo groza. Veter je zgenil sence ob potoku, v meni je vse vztrepotalo.

»Kaj ti pa je?« je boječe vprašala mati.

»Strah me je!« sem komaj slišno izjecljal. Bal sem se svojega lastnega glasu, tako tuj mi je bil.

»Kaj te bo strah! Jurij je že v nebesih in moli za nas,« mi je mati dajala pogum, jaz je pa nisem razumel. Še nebesa, o katerih sem sanjal najlepše sanje, so se mi zdela prazen zvok, da nisem vedel, kam z njimi.

Doma sem se pokrtil čez glavo, pa še pod odejo so gorele sveče in je vstajal z odra Jurij.

Vstal sem izmučen, kakor bi bil stepen.

Pred sosedovo hišo se je natrpalo moških in žensk. Moški so se potihoma pogovarjali, oblečeni so bili praznično; ženske so bile pokrite s črnimi rutami. Otroci smo pa za čuda molčali, ker nam je bilo tesno ob tolikem molku toliko ljudi. Zvrstili smo se. Vsakdo je še pokropil soseda Jurija. Ni mi šlo v glavo, da vsakdo tako hiti iz sobe. Le v veži je ostalo šest moških, ki so se ozirali, če je še kaj kropivcev.

Pred hišo smo že stali po dva in dva in tedaj se je iz hiše razlegnilo votlo zabijanje, iz veže pa zamolklo, izmučeno ihtenje. Zaihtele so ženice, zaihtel sem tudi jaz in nisem vedel, zakaj.

Nesli so ga skozi vas. Jančkova Neža je molila rožni venec, drugi smo odgovarjali. Ni daleč do cerkve. Toda takrat se je pot čudežno vlekla in je bila utrudljiva. Še nosci, sami korenjaki, so se morali menjati.

Na pokopališču mi je bilo tesno. Križi in kamni so se mi zdeli kot živi. Na vseh svetnikov dan so bili lepši in prijaznejši.

Tik ob zidu so se nosci ustavili in poleg svežega groba položili rakev. Jama je bila temna in globoka; če bi se ji bil približal, bi se mi zvirtelo v glavi. Molitve duhovnika, vonj groba in kadila so me že prevzeli; videl sem samo solze, čul med molitvami ihtenje. Z rokavom sem si obrisal solze in nato je prišlo najstrašnejše. Kamenje je jelo padati na rakev — kdaj so jo spustili v grob, nisem videl — in vselej je jeknilo, kot bi v bolečinah jeknil Jurij. Čisto njegov glas je bil, votel, brez pljuč in zategnjen, odmevu podoben. Utonil je, ko se je nad rakvijo razgrnilo kamenje.

»Jurij je mrtev, sedaj bi pa ne mogel vstati!« mi je šinila misel, v misel so se pa vpletle zgodbe, čudežne in strašne, a nobena ni pripovedovala, da bi kdo vstal iz groba. Pač — in tedaj me je streslo, kot prikovan k tlom sem bil — Rožanec je pripovedoval, da so nekje pozno ponoči slišali ječanje iz groba. Grobar je odkopal grob in v njem je bil mrtvec — živ, ki pa je od groze kmalu umrl. Prisluškoval sem, če ne bo zaječal tudi Jurij. Pa sem čul samo molitev in ihtenje, grob pa je bil mrtev.

»Vidiš, kako je z življenjem!« mi je razlagala mati, toda njen glas se mi je zdel tuj, ni mogla najti pravih besed in je nisem razumel.

»Taka je smrt!« je hotela popraviti. Zopet je nisem razumel, razumel sem le, da je Jurij v grobu. Na to pa še pomislil nisem, da Jurij ne bo več kosil, klepal kose, kadil pipe okrog hiše in obrezoval vrbovja.

Nisem se mogel vživeti v smrt. Vse noči sem čul v sanjah ječanje iz groba, klical je Jurij, klical iz groba mojega očeta: »Ratnik, odgrebi me vendar, saj vidiš, da me je zasulo!«

Takrat sem bil otrok, vendar se še danes bojim grobov.

*

Dolgo za tem mi je umiral oče. Zunaj je zmrzovalo, ivje se je obesilo na drevje in na oknih so cvetele ledene rože. Vseh deset nas je sedelo pri peči.

»Oče je zadremal!« je menil France. Mati je stopila k njegovi postelji in mu obrisala pot s čela. Oče je dihal globoko, sunkoma, z rokami je nekaj lovil, prav kot utopljenec rešilni drog. Prijel je za rob odeje in jo krčevito vlekel k sebi. Koščeni prsti so bili že voščeni; kot bi nikoli ne okusili dela, tako so bili nežni.

Tedaj se je oče prebudil. Komaj, da je zašepetal, toda čuli smo ga vsi.

»Sedel bi rad, duši me!« Z bratom sva ga vzravkala, pa je bil brez moči.

»Ne morem!...« je izgolčal in sva ga zopet položila.

»Ne bo več dolgo,« je šepnil Jože in strah in sram ga je bilo besed.

»Kaj si mislil reči, Jože?« Vsi smo pogledali očeta, ki mu zadnje dni ni ušla nobena v bližini izgovorjena beseda.

»Za večerjo je vprašal,« je popravljala mati in stopila k postelji. V očetu je hroplo, dvigalo mu je prsni koš, z rokami je nečesa iskal.

»Molite!« je jeknila mati. Deset nas je klečalo ob postelji, oče je pa hropel in ustnice so se mu pregibale, kot bi z nami molile.

Mati je prižgala rdečo svetovišarsko svečo in ihtela, oče je pa ležal nepremično. Videl sem le njegove oči in jih ne pozabim vse življenje. Na vsakem izmed nas so obstale in za vsakega, se mi zdi, je zdrznila iz izmučenega očesa solza odpuščanja in slovesa. Bili smo onemeli in nihče ni mislil na smrt. Bila nam je tuja.

V hišo so se že drenjali sosedi, pa mi jih nismo čuli; klečali smo pred posteljo, na kateri se oče ni več zgenil; k ustnicam je stiskal križ, oči so se mu zagledale v nov, nam čisto tuj svet, in v njih je bil čuden odblesk počitka in miru.

Položili so ga na oder, zelene rože so ga čuvale in sveče so mu svetile. Njih barva je bila kot barva njegovega obraza.

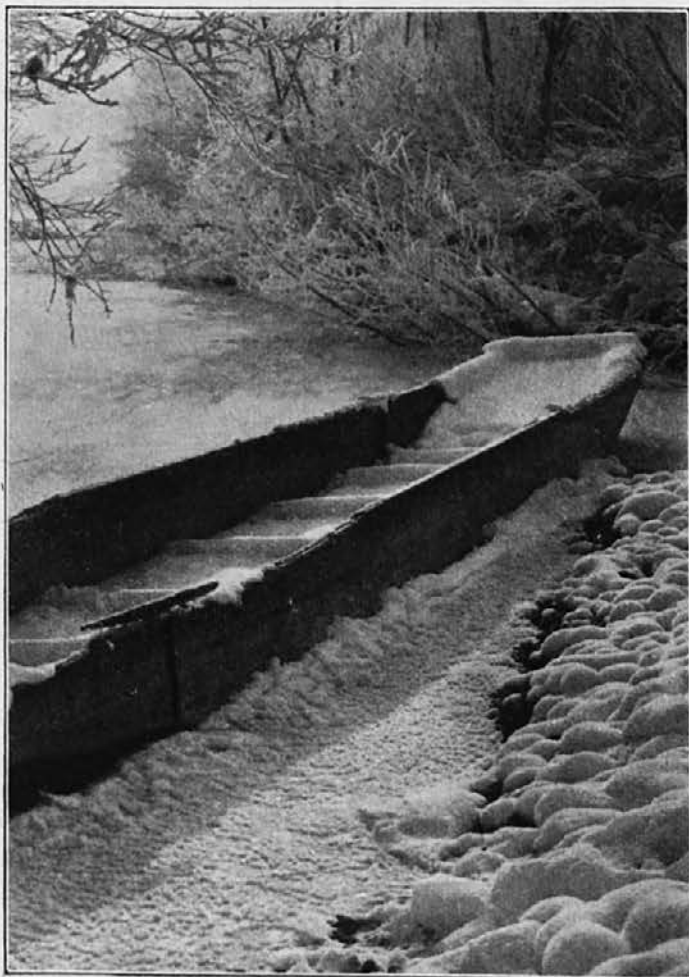
Oče se mi ni zdel nič strašen; zdelo se mi je, da utrujen počiva, da potem vstane spet zdrav in močan. Šel bo na vrt, pretipal vsako drevesce, vsako rožo, s steze brcnil vsak kamenček.

Mater je strlo, izpilo ji je kri iz obraza. Kot prikovana je sedela na klopi in strmela na oder. Nič ni govorila, nič ni spala in tudi jedla ni. Če sem jo kaj vprašal, je samo pokimala in si zakrila oči. Nisem je mogel gledati, stopil sem na dvorišče, da me je strupeno potuhnjeni mraz ohladil. V hiši je bilo prevroče.

Prihajale so najrazličnejše ure. Pokrov rakve v veži me je vedno bolj navdajal z grozo. Rad bi se ga bil ognil vsaj z očmi, pa me je gledal iz vseh kotov.

Zaprlji smo se v kuhinjo in molčali, kot bi se nikoli ne poznali. Nihče ni mogel do besede. Poklicala nas je čuvajka. Na odru ni bilo več rož, razložene so bile po klopeh, tudi prtov ni bilo več in sveče so odmeknili. Takrat se mi je oče zasmilil: tako osamljen je bil na odru. In od tako zapuščenega smo se morali posloviti. Najprej ga je prekrizala mati in mu stisnila v roko svetinjico z Brezij. Čul sem samo njeno dušeče ihtenje in drgetanje telesa. Nato jo je k sebi potegnila soseda.

Obstal sem pred očetom. Oči je imel zaprte, obraz mu je bil izsušen, ustnice nekoliko odprte,

Reka spi. (Fot. Fr. Krašovec.)

kot bi hotele povedati nekaj dognanega. Vselej jih je tako zategnil v zmagoslaven nasmešek, kadar je s težavo nekaj razmišljal in končno dognal.

Roka mi je bila težka in neokretna. Stežka sem jo prinesel do očetovega čela. Komaj sem se ga doteknil, že sta njegov mir in mraz zlezla v mojo kri; ko je prst spolzel čez njegove ustnice, nisem mogel več vzdržati. Od groze sem se stresel in v očeh me je zbadalo, kot bi mi kdo vanje nalil vrelega olja. Tedaj sem se zdrznil že pri sami misli na smrt. Kruta se mi je zazdela, celó krivična. Pa ko sem se ozrl poslednjikrat v očetov obraz, se mi je zdel smeh na njegovih ustnah že bolj jasen. V nasmehu sem zaslutil očetovo besedo: »Dopolnjeno je!«

S pokopališča smo se vrnilo izmučeni in strti. Noge niso več hodile, ampak drsale, oči so nam zatekle. Hiša je bila prazna, vsa tuja, dišalo je po svečah in dušilo. Mati se ni upala v hišo, sedla se je v kuhinji. Zeblo nas je, pa mraza še čutili nismo. Jože je skuhal čaja, posrebal smo ga v omotičnem molku.

»Sedaj ste brez očeta!« se je izvilo materi in nemo nas je gledala, vseh deset po vrsti, mi smo jo tudi začudeno gledali.

»Smrt je neizprosna!« je šepetaje dodala in takrat sem vedel, da je mati razmišljala samo o smrti; zato je bila tako upadla in sključena.

Zvečer smo molili, dolgo molili za očeta. Ne morem pozabiti molitve tistega večera. Mati je molila naprej, mi smo odgovarjali. Molili smo za blagor očetove duše in, ko smo bili že utrujeni, se je materin glas spremenil in tiha vdanost je bila v njem.

»Še za očeta, da bi nam izprosil srečno smrt!«

Dolgo sem premišljeval te besede in zdele so se mi skoraj okrutne. Ko sem se pa spomnil na poslednji očetov smehljaj, tedaj sem pa nenadoma razumel materino molitev. Smrt se mi ni zdela več neusmiljena in brezobzirna, ker mati je vedela in molila za rožnato življenje onstran smrti. Tam ni bojev, ni laži, ni licemerstva, nič polovičarstva, nič obljub, temveč zgolj resnica, popolnost in sreča.

»Smrt je morala priti. Treba pa je bilo priprave za smrt in zaslužnja za življenje onstran smrti. Molimo za srečno smrt!« je v zanosu poudarjala mati ob obletnici očetove smrti in bila je čisto drugačna, vsa prežeta od čudne, tihe vdanosti.

Blagroval sem jo. Od tedaj prav za prav razumem očetov poslednji nasmešek, razumem materino molitev in se ne bojim srečne smrti...

BRODOLOMCI

S šumnega morjá smo čolne h kopnemu obrnili.
S strganimi jadri se vihar je žalostno igral.
V nemirni vodi vsakdo je svoj trdi obraz spoznal
in silno moč valov, ki trudna lica so močili.

Sredi besnih borb smo se življenja naučili.

Marsikdo je na bojiščih ranjen sam ostal
in slednjič ves izmozgan z blodnim krikom tiho pal,
a drugi smo se živi k soncu božjemu vrnili.

O, kako so naša srca v tiho vero vdana!

Nič ne more zoper njo sveta prekleti hrup,
omajati ne more jih prozornih krink nakana.

Svetle zarje so v obzorju, zmagali smo strup,
ki ga zgrešena je preteklost v duše lila. Težka rana
je zaceljena in v srcih je le — silen up.

Vinko Beličič.

KAKOR PRAPOR

Kakor prapor iz skrivnosti stkan,
s tiho vezenimi nitmi — sanjami —
sredi mraka glas zvoná ubran
podrhteva med drevesi, hišami.

O, zvonjenje! Kakor da slonel
zvest prijatelj bi ob srcu mi
in besede — slednja božji odsev —
najbolj tajne med resničnimi
v moje duše lehe bi sejal.

O, da bi s to sanjo večnosti
božji zvon me vsega presnoval!

Morda dobri sveti angeli
po nevidnih stopajo stezàh
in glasbilo zlato jim zveni,
ki ga v snežnih nosijo rokàh.

Vse je pesem zadnje Tájnosti...

Venceslav Sejavec.

LE V SANJAH ŠE

Le v sanjah še se vračala bo noga
v mladosti kraj na daljnem, skalnem Krasu,
le v sanjah še — vsa trudna in uboga.

V nočeh nemirnih duša v nemem glasu
po domu bo nekdanjem zaprosila...
Vsa zatajena bol se bo izlila
v šumenju vetra okrog rodne hiše...

Prosila tiho bo in vedno tiše —
ne bo nikogar, ki bi se oglasil...
Le pes usmiljen žalostno bo ječal,
ko bo spomin na temni poti srečal.

Maksa Samsa.

VEČNA POKORA

Franc Svetina

Bila je vlažna in pozna jesen. Kapalo je od golih vej. Pa zopet je bilo vse tiho. V dalji nad široko pokrajino so gorele rdeče luči kakor zgublajoče se svetle točke ali zagrnjena okna.

Pod oknom je obstal človek. Človek, ki je hodil po široki cesti skozi vasi, vedno hodil in iskal doma. Sedaj je tu, premražen in izčrpan. V dalji je v lučih gorelo mesto. Zrl je v okno, zamaknjen je strmел vanj, rdeče zagrinjalo pa se ni odgrnilo. Zamišljen se je naslonil ob zid. Vse je bilo tiho. Nenadoma je nastal v hiši vrišč — bili so otroci, ki so se zapodili po sobi. In zopet je bilo vse ko prej, mirno in pokojno. Le tuintam je bilo slišati: »Mama! Mama!«

Človeku ob oknu je vstajala v duši slika mladosti: videl je skromno hišico ob pobočju; videl je mater, očeta, brate in sestre. Danes pa je sam, vse je utonilo v valovih življenja. Sam je, brezdomec na kameniti in blatni cesti, sam v dežju in nesreči. Kdaj se udró blatna tla in ga pogoltnejo za vedno? Danes še ne, tudi jutri morda ne, toda nekoč gotovo. Tedaj se mu bo zameglilo pred očmi in zaplesale bodo nejasne, meglene slike. Omahnil bo in nikdar več ne bo časa, da bi se ozrl nazaj v življenje...

Odgrnilo se je rdeče zagrinjalo. Zazibala se je svetloba in se ulila na samotno cesto. Pri peči je sedela mlada mati z otročičem v naročju in krog nje se je gnetla kopica samosrajčnikov.

Spet mu je vstala v duši davna, lepa mladost. Žalosten se je zamislil v tiste srečne čase, ko je nosil še flanelasto oblekco. To je bilo njegovo prvo oblačilo, ki se ga je spominjal v svojem življenju. Bilo je temnordeče in gorko, z velikimi, temnimi kolobarji. Bilo je prav lepo, ko je bilo novo. Čezenj je nosil predpasnik, rdeče obrobljen, z dvema žepoma ob strani.

Nekoč je ukradel pri sosеду mlade mačice. Nikogar ni bilo doma. Prinesel jih je domov, že napol mrtve in zavite v predpasnik. Sédel je v kuhinji na tla in jih še bolj zavil v svojo rdečo flanelasto oblekco in v modri, rdeče obrobljeni predpasnik. Nato je z njimi zaspal.

Ah, kje daleč je že to — daleč je; vendar se ni zgodilo od takrat pa do danes nič lepšega in nič večjega. Ko ga je tako našla mati, spečega na polmrtvih mačicah, se je začudila. V njenih očeh je bilo nekaj tako lepega in milega. Takih trenutkov ni v življenju mnogo. Pozneje ni bilo zanj nobenega več.

Znova je pogledal v razsvetljeno sobo. Zogledal se je v zapečje, na klop okrog peči in razobešeno koruzo, v kite spleteno. Središče vsega pa je bila mlada mati. Zadovoljno se je smehljala otročičem, božala jim mehke lase in uravnavala njihova krilca.

To je bila prekrasna slika in človek zunaj se ni mogel odtrgati od nje. Kakor v duhu se je bil preselil na samotno cesto, vodečo neznano kam. Opotekel se je in šel svojo vsakdanjo pot. Poslednjikrat se je ozrl s ceste v rdeče, napol zagrnjeno okno, pogledal v smehljajoče se obličje srečne mlade matere. Dolgo je zrl; ves zamaknjen vase je motril vsakega teh malčkov s kratkimi, pisanimi oblekcami: »Hitro bodo odrasli.«

Še dolgo je slišal za seboj klice otrok. Dolgo je poslušal, dokler ni naposled vse utihnilo v daljavi...

Ostal je zopet sam. Ni bil lačen in ni mu bilo mraz, le čutil se je osamljenega in bolnega. Kam naj se zateče, komu izpove svojo nesrečo? V njegovi duši pa se je zopet vse poglelo ob misli na minulo. Vstale so pred njegovo dušo bele roke njegove matere. Kolikokrat so mu rezale sladkega kruha! Danes jih ni, teh belih materinih rok. Tudi glasu ni več, ki bi ga ljubeznivo vpraševal: »Ali si lačen, ali hočeš velik kos, da boš močan?...« Tako mu je vselej govorila in gledala ga je z očmi, polnimi neizrekljive ljubezni in dobrote.

Vselej, kadar je bil žalosten, se je spomnil teh belih materinih rok in njenega milega glasu. Danes pa bi se najrajši zjokal, toda glas mu je zastal v grlu. Kadar je srce polno trpljenja, duša ne more govoriti niti najlepših besed.

V to čisto materino podobo je zrasla črna senca: enkrat je žalil svojo mater. Samo enkrat v življenju. Storil ji je neodpustljiv greh, ki ga ni mogel nikdar več pozabiti. Ko ni več čutil njene božajoče mehke roke, se je dvigal pred njegovo dušo ta greh in ga vse njegovo življenje spominjal tiste nepopravljive krivice. Ni je bilo pokore, ki bi mu izbrisala iz duše ta madež. Kako je bilo, mu je še vse živo pred očmi.

Takrat v zgodnji mladosti je bilo, ko mu je mati v mestu kupila novo oblekco. Vesela mu jo je nesla naproti, misleč, da ga bo neizmerno razveselila. Oblekca je dišala po novem in svežem, kot diši v trgovinah z blagom, in bila je zelene barve. Pa je bil trmoglav, prijelo ga je pač tako. Takrat še ni mogel razumeti materinega pogleda. Zgrabil je obleko, jo zvil in vrgel po zaprašenih tleh... Mati pa je nepremično stala sredi sobe, neizrečno žalostna. Nič ni rekla, samo povedila je

Anton Plestenjak: Na vasi.

svoje trudne in težke oči, da bi zadržala solze, nato se je obrnila vstran in tiho odšla.

»Pokoro delam, pokoro,« mu je šlo skozi dušo, »in ne opravim je nikoli. Še zemlja pod nogami je trda in mrka.«

Kakor da vidi v daljavi nad svetlim mestom jokajoče materine oči, mu je bilo. Toplo in vlažno mu je prevzelo oči. Zavil je v šupo listja ob cesti in si potegnil klobuk čez oči, da bi ne videl več tistih solznih oči...

ISTRSKA STORIJA

Janez Rožencvet

V Istri, za oči prelepi deželi, kjer o božiču še ovce pasejo, je veliko grmovja pa malo drevja in manjka poletni vode, pozimi kruha. Samo žalosti ljudem že sto in sto let ne manjka. Zato je imajo toliko, da je od nje trpka vsaka beseda in tudi tale storija, ki jo v Istri otrokom pripovedujejo.

V srečnem kraju, kjer teče voda, raste drevje in jedó ljudje pšenični kruh, je živel človek, ki ni nikoli nič delal. Samo ležal je in lenaril in v spotiko svetu pol življenja brez dela zapravljal. Potem se je naveličal zbadanja in sklenil, da pokaže ljudem, kaj zna.

Vzel je sekuro, šel v šumo in podrl najlepši hrast. Oklestil je veje, zavlekel deblo domov in začel tesati. Vaščani, ki ga še nikoli niso pri delu videli, so vreli skupaj, se čudili in izpraševali, kaj bo napravil.

»Vreteno za mlinsko kolo!« jim je odgovoril.

»Glejte no,« so dejali ljudje, »smo mislili, da lenari, pa je moči zbiral za veliko reč. Vretena se je polotil! To ni karsibodi!«

Vreteno za mlinsko kolo res ni karsibodi. Lepo ravno in na okroglo mora biti obdelano, da kolo ne opleta. Tesar, ki tako reč dela, ve, koliko je umetnije zraven.

Vnet za svojo stvar je človek tesal in tesal, da so trske in iveri odletavali po dvorišču. Ker pa dela ni bil vajen, je deblo zatesal. Ko je meril, je spoznal, da je za vreteno že prešibko.

»Nič ne de, napravimo svoro!« je dejal in tesal z vnemo naprej.

Kmečki otroci vedó, da veže svora pri vozu v sredi prvo in zadnjo premo, mestni naj si to zapomnijo! Za svoro ni treba izučenega kolarja. Vsak gospodar jo zna obdelati iz primerno debelega in dobro ravnega bukovega, jesenovega ali drugega debela. Ravnih hrastičev bi bilo škoda za to in les je pretežak.

Seveda, če se človek prvič v življenju k delu pripravi in teše svoro iz debelega hrastovega hloda, je stvar drugačna. Ko je mislil, da je svora gotova, je bila vsa krevljasta in vegasta, na sredi pa tako tenka, da se je šibila.

»Nič ni, zatesal sem! Napravim rajši toporišče za sekuro!« je dejal, presekal les na dvoje in obdelaval en konec naprej.

Kdor je kaj fanta, zna napraviti ročico za voz ali toporišče za sekuro. Pripraven les obseka najprej na tnali in potem na rezilniku lično obreže in ugladi. Fante tako delo veseli. Samo vedeti je treba, da sekira ni pripravna in nima uspešnega zamaha, če je toporišče pretežko. Zato je bolj priličen jesen, ki je žilav, prožen in lažji kakor hrast.

Človek, ki pol življenja ni nič delal, je tesal in obsekaval konec lesa, da je bilo dvorišče že polno trsk in iveri. Dolgo je bil količek še zmerom predebel za toporišče, potem je bil pa naenkrat prešibak in človek sam ni vedel, kako da mu ni ostalo nazadnje nič v roki.

»Šment nazaj, skoraj bi se mi bilo pokazilo! Dobro, da imam še en konec!« je dejal in začel obdelavati drugega.

Dolgo je bil predebel, potem pa tudi naenkrat prešibak, in ko je človek nehal obsekavati, je držal v roki droben konček.

»Za kladivo nasaditi bo!« se je domislil in obrezaval polence naprej s pipcem. Rezljal je in rezinil, a klinček, ki ga je nazadnje napravil, je bil predroben in prekratek. Še za dleto ali šilo ne bi bil, ker mora biti ročaj za tako orodje debelejši.

Človek je premišljal in ugibal, za kaj bi klinček porabil, pa je zagledal pri hlevu prislonjene grablje, ki jim je manjkala v čeljusti zob. Ni pomislil, da morajo imeti grablje zobe iz drenovega ali gabrovega lesa, in pomeril jim je hrastovega. Klinček je bil tak, kakor da je nalašč grabljam za zob narejen, ravno prav debel, ravno prav dolg. Vsadil ga je v čeljust in zadovoljno dejal:

»Saj sem vedel, da mora iti velika stvar po sreči, če se je pravi človek poloti!«

Zadel je grablje na rame, šel po vasi in označeval na ves glas: »Zdaj pogledajte, kaj znam in kaj sem napravil!«

Ljudje, ki so videli prej toliko tesanja in slišali zdaj toliko govorjenja, so pozabili, da je za en sam malovredni zob starim grabljam posekal najlepši hrast.

»Malo takih!« so mu pritrdili in ga imeli za naprej v veliki časti.

Tako pripovedujejo v Istri, za oči prelepi, a za srce prežalostni deželi, kjer manjka poletni vode, pozimi pa kruha in kjer se zdaj nihče ne smeje.

V PREPADIH

Spisal Pavel Kunaver

Jame na Trnovski planoti.

Izmed ledenih in snežnih jam je najvažnejša jama, ki leži 3 km severno od Male Lazne. Njen vhod je v eni izmed najglobljih in največjih dolin južno od severnega roba Trnovskega gozda. Zaradi izredne množine ledu, ki se tvori v tej jami in ki so ga nekdanje na debelo na vozovih dobavljali za Gorico in Trst, je napravljena do nje dokaj lepa cesta.

Dolina, ki drži do vhoda, je večinoma brez drevja, strma in do 40 m globoka. Tudi južno nad jamo so velike doline. Vhod v jamo je v južni steni doline. Čim globlje greš, tem bolj ginejo toplota ljubeče rastline in pobočje postaja puščajše, dokler ne obstanemo pred 15 m širokim in 11 m visokim žrelom na povsem vlažnih in le tu in tam mahovitih tleh. Že pred vhomom nas je nemilo stresel mrz iz črne votline; zakaj zunaj je pripekalo še poletno sonce. A nismo bili sami. Gori na robu so stali vozovi, ki so čakali na vodo, pri vhomu so stale mule s sodčki in iz jame se je čulo zamolklo govorjenje vojaštva, ki je kopalo led.

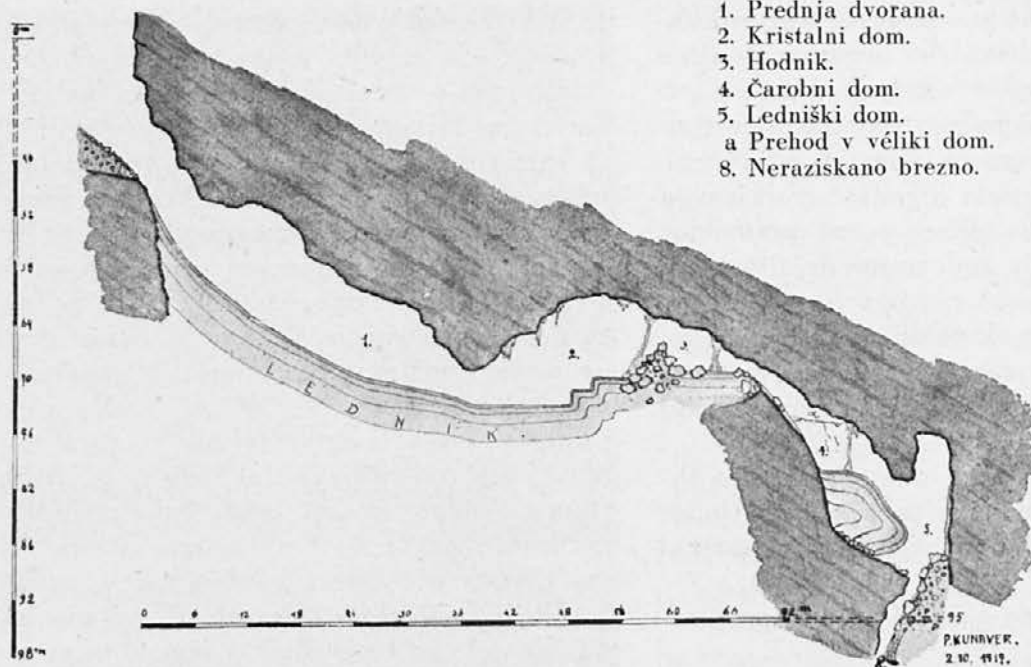
Jama se znižuje strmo proti jugu. Prav neprijetno je bilo iti po ledeni strmini navzdol, dasi je led tu prav umazan. Začetkoma 15 m široki vhod se zožuje nato v hodnik, širok 8 m, dolg

18 m in visok do 10 m. Čim globlje smo prihajali v jamo, tem čistejši je bil led. Ob stenah je odstopil, toda kamenitega dna ni bilo nikjer videti. Za tem hodnikom ponehava strmina ledu in jama se razširja v prednjo dvorano, 18 m dolgo, prav toliko široko in jako visoko. Neznano globok led jo pokriva in čudno se leskečejo v njem razpoke. Tu in tam leži na njem skala, ki se je utrgala s stropa, a že naslednje leto je ne bo, zakaj voda, ki neprestano kaplja s stropa, se spremeni v led, ko priteče pozimi prvi mrzli zrak v jamo. Tu že pojema svetloba in skozi 9 m široko žrelo smo stopili v nov prostor, v kristalno dvorano. Kakor nam je pravil prej gozdar, ta del ni vedno pristopen, kadar namreč sega led na prehodu iz prednje dvorane do 4 m visokega stropa ali stoji poleti voda več metrov visoko nad ledom. Ker pa je bilo leto izredno suho in ker je vojaštvo odnašalo vodo in led, je bil tokrat le-ta zelo nizek.

Zanimivo je, da so vojaki tu doli prebili vrhnji led in našli pod njim do $\frac{3}{4}$ m visoko vodo, stoječo nad spodnjo plastjo ledu. Ko so jo odnesli, so našli pod tem ledom zopet novo vodo, prav tako nad ledom. Najbrž je pripisati ta pojav kratkim toplim dobam tistega leta, za katerimi je nastopila mrzlejša, da je voda na ledu zmrznila samo na površju. Da pa ni odtekla ob strani, temu so bile vzrok pozimi silno shlajene stene, ob katerih se led sploh ni tajal; tako je pronicajoča voda takoj zmrznila. Na ta način je voda stala kakor v kadunji, vrhu tega pa je bila pokrita z debelo skorjo ledu.

Naslednja kristalna dvorana, ležeča tudi južno od prednje, je najčarobnejši podzemski prostor, ki sem ga kedaj videl. Dolg je 22 m, širok 21 m in visok do 12 m. Prekrasna so njegova tla: čisti, zeleni, neznano debel led jih pokriva. Le malokje je ležala skala, ki se je utrgala z jako razjedenegega stropa. Proti stenam se je dvigal led v strmi stopnici nad meter visoko in bil pokrit s skorjo rahlo se držečih zmrzlih kapljic.

Tu in tam so ležali kosi nedavno še mogočnih ledenih stebrov. Njih podstavek je bil le še velik, gladek kup ledu. Toda ni še odpadel ves ledeni kras jame. Z južne stene je padal do 4 m visok led kakor slap in ob straneh so ga dičile številne ledene sveče. Tudi s stropa je viselo še mnogo debelih in tenkih, deloma nad meter dolgih sveč v krasnih skupinah. Toda oprezno smo se jih ogibali, ker se v tem času rade trgajo, in gorje mu, kogar zadenejo ledeni kosi. Krasna je bila tudi kapelica v vzhodni steni, vsa prevlečena z ledom. Dno je bilo gladko kakor zrcalo, a neprijetno smo

bili presenečeni, ko smo stopili vanj: pokrivala ga je voda.

Do tod ima jama značilno obliko ledenih jam. Podobna je ogromni vreči, vhod ima obrnjen proti severu in je začetkoma jako strma, zato se pozimi dobro zrači. Mrzli zrak teče skozi široko žrelo v jamo in hladi njene stene tako, da so shramba mrazú za vse leto. Nasprotno pa poleti lažji topli zrak ne more ogreti globine in šele poletna izpodnebna voda, ki pronicuje do jame, jo ogreje toliko, da se led taja.

V zapadnem delu kristalne dvorane smo splezali čez 5 m visoki kup udratih skal v prostor, dolg 8 m, širok 6 m in prav toliko visok. Krasna tla so bila iz gladkega, debelega ledu. Lep, žlebičast ledeni steber je segal od tal do stropa. Skalovje pa je silno razjedeno.

Ko smo se približali jako razriti zapadni steni, nam je iz $\frac{3}{4}$ m široke luknje pri tleh zapihalo nasproti tako, da je ugasnila tudi močno goreča acetilenka. Bil je to znak, da so za luknjo veliki prostori, iz katerih uhaja zrak navzgor in se zenačuje na površju in v jami.

Šele drugi dan smo natančneje pregledali naslednje prostore. Pri luknji smo pritrdili lestvice, nato smo po rovu, ki se je širil čimdalje bolj, priplezali na ledeno steno in po njej v 11 m dolgo »čarobno dvorano«. Zopet smo stali na golem ledu, iz katerega se je dvigal krasen leden steber. Veliki kosi drugega takega stebra so ležali blizu in tudi precej velikih skal smo videli na ledu. Kakor v zgornjih prostorih se je tudi tukaj led tjal. Topline nismo mogli izmeriti, ker nismo imeli s seboj toplomera; toda gotovo je bilo le prav malo nad

ničlo, zakaj enake toplinske razmere sem našel poleti že v drugih ledenih jamah.

»Čarobna dvorana« se razteza proti severu, kjer prehaja lednik v črn prepad, in proti zapadu, kjer se dviga nad ledom strma stena, a med njo in stropom zeva do 12 m široka črna odprtina. Splezali smo na greben, oster kakor nož. Pred nami se je odprl ogromen prostor, zavrt v črno temo. Na nasprotno stran navzdol smo plezali po lestvicah, ki smo jih potegnili za seboj. Bili smo v prostoru, tolikem kakor cerkev, saj je bil 28 m dolg, 20 m širok in 26 m visok! Le polagoma smo se spoznali v njem, zakaj velikanske skale, udrte s stropa, pokrivajo deloma njegova tla. Na strani sva našla pod steno kup ledu, najbrž ostanek večjega ledenega stebra. Sicer pa ni bilo znamenj, da bi bile tu pozimi ali spomladi večje množine ledu.

V zapadnem koncu dna je 10 m globok jarek; po ozki polici ob njegovi steni je zlezal tovariš v ozko razpoko, odkoder se mu je odprl pogled v prepad, katerega globino je cenil do 30 m. Razmere so nas silile, da smo opustili raziskovanje tega podaljška. Tudi okoli 15 m severno od tega prepada smo našli ob steni prepad, neznano globok, ki ga bo zaradi strahovito preperelih in nastavljenih skal ob vhodu skrajno težko preiskati. Tako sva opustila s tovarišem to delo in se vrnila na lednik »čarobne dvorane«. A čakalo je naju še eno presenečenje.

Na zgoraj pritrdjene lestvice smo pripeli nove dele in smo jih spustili po ledniku navzdol. Voda je izprala v led več centimetrov globok žleb, v katerega se je zajedla naša lestvica. Zato je bilo težko plezati navzdol po 9 m visoki ledeni steni.

Prišli smo v ledniško dvorano, 92 m globoko. Njena severna stena je grozno razrita. Deloma jo je pokrival led. Stropa ni bilo videti, ker je segal nad dvorano v neznane višine. Tla pokrivajo velike skale in od juga visi v ta del lednik. Bil je kar neprijeten občutek, ko sva videla nad seboj tako silno množino visečega ledu! V zgodnjem letnem času ga je tu najbrž še mnogo več. Grušič pa je bil večinoma zlepljen z ledom. To nama je edino pomagalo, da sva splezala skozi ozko luknjo v jugovzhodnem delu do dna. Tu je bila namreč med gruščem in steno ozka vrzel, ki smo jo nekoliko razširili. Nato smo spustili lestvico v globino in s silno težavo sva se splazila s tovarišem po nevarni ožini navzdol. Velika plošča sige se mi je odkrušila in toliko, da ni ubila tovariša. Rešila ga je le njegova mačja spretnost.

Prišla sva v zelo strmo, široko razpoko in splezala po njej navzdol do majhne terase. Lestvice niso več dosegle in le vrv naju je čuvala. Da bi nekoliko razsvetlila temo in se temeljiteje spoznala, sva prižgala svetilno raketo. Dasi se ni vžgala pravilno, je vendarle, padaje v prepad, razsvetlila nove prostore, fantastične in strašne oblike. Zbudilo se nama je hrepenenje po nadaljnem raziskovanju teh divjin, a tudi tesnobno občudovanje velikanske prirode. Kam pač držé te globine? Do podzemeljskih vodotokov? Še premalo poznamo Trnovski gozd in njegove skrivnosti. Saj je morda tedaj prvič stopila človeška noga po težko dostopnih razpokah tako globoko, in vendar je odtod malone še 800 m do Vipavske doline, kamor odteka velik del pronicajoče vode. Ne mnogo niže leži tudi dolina Tribuše. Težko bo človeku kedaj razjasniti vse skrivnosti zemeljske skorje.

Nama je pošlo orodje, našim ljudem je pošel že više gori pogum, da bi bili šli za nama. Zato sva se vrnila do lestvice in po težavnem potu v ledniški dom, odtod pa pod sonce. Tako sva zapustila v eni jami kar tri nepreiskane podaljške.

Preštevilne italijanske granate so nas končno prepodile z Lokev v gozd nad njimi, kjer smo se utaborili med drevjem in skalami in pohajali dalje po planoti. Odtod sem zašel nekoč tudi prav pod divje skaloviti Veliki Češevik, kjer so me pozdravljali modri goriški svetniki okoli Gorice in seveda na obzorju svetlo morje. Taval sem med silnimi bradatimi smrekami, ki si zasajajo korenine globoko med skalovje, zakaj tu hrujejo že hudi viharji. O tem pričajo drevesni vrhovi in veje, obrnjene v dolino. Bila je to lepa slika: sivomodre skale, mogočni viharniki in temnomodro nebo z množino snežnobelih oblakov.

Sredi meseca septembra nam je Trnovski gozd pokazal tudi svojo senčno stran: ostro podnebje. Nekaj dni je bilo mrzlo in je deževalo. Le vejevje in nekaj strešne lepenke nas je za silo branilo prehude kopeli. A deževni dnevi so vsaj omilili bojevanje in obstreljevanje. Kolikor mogoče sem se poglobljal v štivo, ki sem ga prinesel s seboj.

Na novo povelje, po katero sva šla prav na Angelsko goro nad Ajdovščino, smo odpotovali skozi prekrasne smrekove gozdove v Krnico (974 m), gozdarsko naselbino skoraj ob južnem robu Trnovske planote. Tudi tu smo se utaborili v gozdu ter preiskovali jame, ki nam jih je pokazal ali označil gozdar, od Mrazovca do Rjavcev in Velikega roba (1237 m). Vrstil se je le prepad za prepodom.

Krasen razgled sva uživala pri Krnici, ko sva sedla na vrh visokih sten, ki propadajo doli proti Vitovljam in Šempasu. V jesensko čistem zraku teh južnih krajev so bile skale jekleno modre, preprežene s sočnimi zelenimi tratami in temnimi bori. In doli številna bela sela, posejana po prelepi dolini! Ko ne bi bilo pokalo, bi bil v tej višini ne mogel verjeti, da je tam doli strašno krvavo bojišče in da je velik del onih belih poslopij bližje Gorice le razvalina. Tam za Sočo pa se je razprostirala kakor morje Benečija do daljnega obzorja.

Nekaterikrat sva šla tudi po bližnjicah skozi divne gozdove do Predmeje (848 m), odkoder sva občudovala strme skalnate stene Modrasovca (1305 m) in Male gore (1042 m). Ti razgledi so res krasni, ker kažejo skalnate vrhove z mogočnimi stenami, venčanimi z lepimi gozdovi, dalje doli lepe sočne travnike in v znožju krasni vrt Vipavske doline.

Končno sva nekega lepega dne po delu polezla s tovarišem tudi na Mrazovec, katerega južno pobočje sva že precej poznala. Dobili smo namreč od generala, komandanta tamkajšnje divizije, povelje, ki priča o neumnosti nekaterih visokih gospodov: naša skupina — 6 mož — naj bi preiskala Mrazovčevo okolico, 25 km², z ozirom na jame tako, da bi meter za metrom pregledali ves ta svet. In ta svet je divji! Strmine, doline, žlebičje, ogromno skalovje, grmovje, gozd, celó pragozd povsod. To naj bi bili morali izvršiti v sedmih dneh! Prvi dan smo poizkusili skozi drn in strn na ta način prodirati in iskati po divjini, pa smo obležali utrujeni pri prvih kilometrih, ker ob dosedanjih naporih še kaj takega nismo mogli izvršiti, sestradani že do skrajnosti.

Na Mrazovec sva šla po deloma že znani poti dalje od južne strani, nato pa po neki stezi po

Kristalni dom v veliki ledeni jami na Trnovski planoti.

zpadni strani vrha. Ves čas sva korakala seveda po gozdu, ki sega do vrha, dospela na vrh v popoldanskih urah ter imela z njega razgled, katerega širni krog tvorijo morje, Beneška ravnina, Alpe od Dolomitov do Kamniških planin in brezštevni valovi Krasa. Zato je umevno, da sva se dolgo zamudila ob pogledu na tako lepi košček naše zemlje!

Šele proti večeru sva krenila navzdol po južnem pobočju brez poti. Pa je strmo tod! In lepo! Globoko doli sega na tej strani pravi pragozd, ki ga tvorijo redki, a velikanski iglavci, vsi sivi od starosti in porasli z velikanskimi bradami iz lišaja. Krepko so zasidrani za skale, a vihar je vendarle podrl marsikaterega večstoletnega starca.

Plezala sva čez silna debela trohnečih dreves, rila navzdol in se divila tej lepi, prosti, nedotaknjeni prirodi.

Šele na položnejšem pobočju sva prišla v gojen gozd, poln krasnih bukev, in našla tudi pot, ki naju je privedla naravnost v Krnico.

Sredi meseca oktobra smo morali nazaj na Lokovec, in sicer na njegov severni del nad Sv. Lucijo. Dnevnik in spomin skoraj utihneta tu, zakaj začelo se je deževno vreme in mraz in pripravljavanje avstrijske in nemške vojske za smrtni udarec Italijanom. Življenje na teh višinah med vrvenjem silne množice vojaštva mi je osvetil le malokdaj pogled na že zasnežene kraške in bohinjske gore.

Po strašnih dneh je prišel končno tudi dan našega odhoda. V črni noči smo na vozu sami

vlekli svojo prtljago po zapuščeni Čepovanski dolini proti jugu.

Grozni bliski in zemljo pretresajoči grom municijskega skladišča v S. Giovanniju, ki je zletelo v zrak, so nam oživljali pot do pod Svete gore.

Naslednji dan smo vkorakali med razvalinami v Gorico in le še od daleč sem pozdravljal kamenite in gozdnate višave Trnovskega gozda, Lokovca in vrhov nad Sočo, kjer se je naselil zopet mir, mir v prirodi in na grobovih tolikih tisočev vrlih ljudi. Še malo, in iz Benečije sem zagledal na zapadu v prvem snegu te gore, na katerih sem doživel toliko bridkih, a v hvalo lepe prirode tudi toliko lepih, nepozabnih ur.

RASTLINOJEDE; MESOJEDE

Dr. Janez Plečnik

Bakterijelni fermenti in prebava.

Heksoze.

Rekli smo, da so alkoholi dobro raznoteri pa da se alkoholi prevržejo pri dušenem gorenju v trioze, tetraze, pentoze, heksoze... Vsi ti zgôrki (Verbrennungsprodukte) so zloženi iz najmanjših delcev ogljika (C) in iz najmanjših drobcev vode (H_2O), pa pravijo tem zgôrkom — posebej še heksozam — oglénčate vodine (Kohlenhydrate). Povedali smo, da je zloga najmanjšega drobca pravih oglénčatih vodin taka, kot bi bilo neko število najmanjših drobcev vode spojenih s prav tistim številom najmanjših delcev ogljika; velja torej kar splošno $C_xH_2xO_x$. Heksoze — »prave oglénčate vodine« — so (do neke mere) sladke pa jim rekajo »saharidi«; pozneje bomo omejili vsebino tega stavka.

Čudiš se, da neprestojno govorimo o »heksozah« in ne o »heksozi«, da torej govorimo v množini in ne v ednini. Pa: kemiki res poznajo raznotere heksoze, raznotere oglénčate vodine, raznotere saharide, ki vsi kažejo zlogo iz 6 C, 12 H, 6 O. Brezupno na uspeh bi bilo razkladati zadevo v podrobnem. Podali bomo le načrtek, osnutek zadeve, in bomo govorili pretežno v prilikah.

Opozorili smo (Mladika 1928, str. 140) na razliko med zlogo (strukturom) in zgrajo (teksturo) stvari. Zadeva ni le slovničarska. Saj nobena zadeva ni le slovničarska in nobena le prirodarska: vsaka zadeva je oboja obenem. Življenje ne pozna šolskih »predmetov« (Fach). Šolski »predmeti« so šoli in duševnemu razvijanju šolarjev v neprid: čim več »predmetov« se učiš, tem večje je negodje, tem bolj se ti um mrači za spoznavanje. Povsem se strinjam z E. Machom, ki meni: »Po en besedarski, po en zgodovinski, po en raču-

narski, po en prirodarski predmet (Fach), ki bi jih skupno poučevali za vse šolarje, bi dali vsakemu šolarju vse, kar treba za razvijanje duha.

Raznoterost heksoz nam bo umevna iz tega-le. Rekli smo, da nastane heksoza iz heksita (alkohola). Skušnje so poučile kemike, da so heksiti raznoteri, čeprav so vsi heksiti zloženi iz 6 C, 14 H, 6 O. — Postavili smo priliko: M(ož) — Ž(ena) — M(ož) — Ž(ena), ki stojé v vrsti. Vrsta je torej zložena iz 2 M in 2 Ž. Dajmo in preuredimo vrsto M — Ž — M — Ž takole: M — M — Ž — Ž pa vidimo vrsto v drugi obliki in z močno drugimi lastnostmi. Zložniki so pač isti v obeh vrstah — toda sklada, zgraja je različna. Prav tako je tudi pri heksitih. Vsak heksit (alkohol) ima 6 C, 14 H, 6 O — ti delci pa ležé pri raznoterih heksitnih alkoholih v raznoteri medsebojni legi.

Mislimo si heksit, ki je takole zgrajen:

$\text{CH}_2\text{OH}-\text{CHOH}-\text{CHOH}-\text{CHOH}-\text{CHOH}-\text{CH}_2\text{OH}$, in mislimo, da ta heksit dušeno zgori. Skušnje kažejo, da ta heksit zgori, ali v tole heksozo:

(1) $\text{CH}_2\text{OH}-\text{CHOH}-\text{CHOH}-\text{CHOH}-\text{CHOH}-\text{C}\equiv\text{O}$, ali pa v tole heksozo:

(2) $\text{CH}_2\text{OH}-\text{CHOH}-\text{CHOH}-\text{CHOH}-\overset{\text{O}}{\parallel}{\text{C}}-\text{CH}_2\text{OH}$.

Dvoje heksoz je nastalo iz istega heksita; obe heksozi sta zloženi iz 6 C, 12 H, 6 O — toda prva heksoza je drugače zgrajena nego druga. Že ti postaja umevno, da govorijo kemiki v množini, da govoré o heksozah, da rekajo: raznotere heksoze (saharidi, prave oglénčate vodine) nastajajo iz heksitov.

Še prisluhnimo kemikom. Kemiki tudi tole pravijo: heksoze, ki ima vsak njihov najmanjši drobec kar samo 6 C, 12 H, 6 O, so mono-heksoze, so mono-saharidi. »Mónos« pove v grškem, kar pove Slovencu »sam, poedin« (Dókler). Beseda »monos« ti je dobro znana — saj poznaš: monotóno (enoglasno, enolično), mon-arhija (samovladavina), mono-pol (samotrštvo), mono-gram (samo ena, začetna črka), mono-log (samogovor), mono-trémata (glej Mladiko 1931, str. 384). Sedaj bom skušal razložiti pomen besede »monos« v »monoheksózi«.

Postavimo takle skupek: M — Ž — M — Ž — M, pa postavimo ločeno od le-te »male« vrste še eno tako »malo« vrsto, torej skupek: M — Ž — M — Ž — M. Vidimo, da sta skupka povsem enaka in sta zložena vsak iz 3 M in 2 Ž. Zvrstimo, strnimo ta dva ločena skupka tako v enega, da nastane »veliki« skupek, »vélika« vrsta: M — Ž — M — Ž — M — M — Ž — M — Ž — M. Le-ta »velika« vrsta postane prav slična kratkim vrstam, če enega srednjih mož odstranimo — torej

takole: M — Ž — M — Ž — M — Ž — M — Ž — M. Označimo mali vrsti kot enostróke, enojáke, enočlene, enorédne, enostavne, pa trebamo označiti »veliko« vrsto kot dvostroko... Še povednejšo priliko!

Imaš dva povsem enaka, ločena, pravokotna predalčka (zabojčka). Označimo vsak predalček kot enostrok (enojak...). Skládimo predalčka, pritisnimo ju drugega ob drugega, zvežimo ju, zlepimo ju ob stični steni — pa dobimo en zaboj z dvema predalčkoma. Naš zaboj ima precej tistih lastnosti, kot sta jih manjša zložnika imela, ima pa vendarle tudi drugačne lastnosti: večji je, težji je... tudi razbiješ ga teže. Stena ob stiku naših predalčkov je seveda dvojna — pa ta dvojnost je očitvidno nepotrebna; ta dvojnost je zapravljevost. Odstranimo eno stičnih stranic ali pa: storimo en zaboj z dvema predalčkoma kar z vsega početka — pa imamo tudi zaboj (predal) z dvema predalčkoma. Recimo o tem zaboju, da je »zgoščen« (kondenziran) zaboj, »zgoščen« iz dveh zabojčkov. Ena stranica torej odpade pri zgostitvi — recimo, da ta ena stranica »izstopi« pri taki zgostitvi. »Zgostimo« pa seveda — če treba — tudi tri, štiri... več predalčkov v enega (večjega), pa bo pri nadaljnjem zgoščanju še ena, še ena, še ena... stranica »izstopila«. Po takih zgostivah dobimo torej eno-, dva-, tri-, mnogo-stroke predale. Govorili smo vse to le v priliki (!), le v težnji, da vzbudimo jasno predstavo: Kemiki namreč opazujejo slično »zgoščevanje« (kondenziranje) pri heksozah.

Kemiki opazujejo, da se dva, tri, več drobcev heksoze ($\text{C}_6\text{H}_{12}\text{O}_6$) časih sprime, zgosti v — en večji drobec. Kemiki so opazili pri tem, da nekaj

Zimske sence. (Fot. Fr. Krašovec.)

vodine, da voda (H_2O) iz sprimka »izstopi«. Takole torej: en drobec $C_6H_{12}O_6$ pa še en drobec $C_6H_{12}O_6$ se zgostita v en (večji) drobec, ki je takole zložen: $C_{12}H_{22}O_{11}$. Naša drobca se torej nista seštelata v $C_{12}H_{24}O_{12}$, temveč je očitno en drobec vode (H_2O) izstopil in je nastal »zgôstek« (Kondensationsprodukt) $C_{12}H_{22}O_{11}$. Torej drobec $C_{12}H_{22}O_{11}$ je očitno obilnejši od $C_6H_{12}O_6$. Pa kemiki rekajo: $C_6H_{12}O_6$ je enostrok heksoza, je monoheksoza, je monosaharid, je enostrok (enoredna) oglénčata vodina — ter da je $C_{12}H_{22}O_{11}$ dvostroka heksoza, je diheksoza, je di-saharid, je dvoredna (dvojaka) prava oglénčata vodina. Tudi trije drobci monoheksoze se zgosté, pa nastanejo heksoze s takimile drobci: $C_{18}H_{32}O_{16}$; pravijo, da tak zgôstek je triheksoza, trisaharid, da je tristroka heksoza. Grška »díos« oziroma »di« pove dva, dve; grški »tri« je naš tri. Še več nego trije drobci (katerekoli) monoheksoze se včasih (ob izstopanju vode) zgosté v en (večji) drobec — kemiki označajo taka zgostja kot »poliheksoze«. »Polýs« pove Grku »več, mnog, številen«. »Polýs« ti je dobro znana. »Polip« je »poli-pus«: tisti, ki ima mnogo nog, mnogo lovka (Mladika 1931, str. 428); »poliglót«: tisti, ki zna govoriti besedo številnih narodov; »polifém«: tisti, ki mnogo govore, pripovedujejo, basnijo o njem. Še nekaj besedarskega.

Od nekdanj sem mnenja, da je francoski »galimatias« = »žlobudrav klobuštrač« zvežena grška »polymathía«. Dostavim pa koj — sicer pride še do »komentarizma« (S. Šantel) —, da je razlaga v slovarjih drugačna. Tak »galimatiátik« govori prav zanimivo, le zmedeno je vse. Človek pa, ki dolgovozno plava nad vsebinsko praznimi stavki, »mlati« — tako govore — »praznoslamó«. »Prazno slamo mlaiti« je nemškega rodu: »leeres Stroh dreschen«. Tenkosluh Slovenec torej ne mlati prazne slame — on »svamná« (kranjska okolica). Slovensko dekle zavrne dolgovozno praznorečje fanta s: »pametno govori, ne »svamnêj«. »Svamná« (slamná) tisti, ki neslano govori. Neslan je, ki ni nasoljen. Koze, ki jih že več dni niso »solili«, so »neslane«: vderejo v gorske kočé, ližejo gostom roke, so »neslane, netečne, sivne«. (Vodnikova kočá.)

Skušnje učé, da sprejemajo celice našega telesa pravo v pravem od vseh pravih oglénčatih vodín (heksoz) kar le grozdni sladkor. Grozdni sladkor je monoheksoza. Tudi sadni sladkor je monoheksoza. Sadni sladkor je pa uporaben celicam našega telesa le, če kvasila premené sadni sladkor v grozdni sladkor, če kva-

sila prevržejo (invertirajo) zgrajo sadnega sladkorja v ono grozdnega.

Trsni sladkor (prekomorski sladkor; Rohrzucker), repni sladkor (Rübenzucker), mlečni sladkor (Milchzucker), sladje (Malzzucker) so najbolj znane diheksoze, najbolj znane dvostroke (dvojake, dvočlene, dvoredne) prave oglénčate vodine, so najbolj znani disaharidi. Disaharidi so nerabni celicam našega telesa. Fermenti črevesnih žlez so, ki najprej razkrojé disaharide v monosaharide — in le-ti monosaharidi so nam šele uporabna hraniva.

Triheksoze so manj obče znane. Trisaharidi so sladkorji, ki so poleg drugih saharidov v rastlinah: v sladki repi (kot melitri óza), v korenini zaspančka (gentiana = svišč = svedec — kot gencian óza). Skušnje učé, da so prav raznotere heksoze kar sploh v vsaki rastlini.

Poliheksoz je mnogo. Celuloza (lesenina, lesovina), škrob (kot moka), raznotere rastlinske sluzine (v kútinah, v slezenovcih, v mahovih), pa klejasti izcedki iz (nekih) dreves (tako arabski gumi, »smola« = mečák, kécmeč na sadnem drevju) so poliheksoze. — Poliheksoze so zgrajene kot heksoze pa so — za kemika — res saharidi (sladkorji). Res pa je, da polisaharidi (torej les, moka, mečák, arabski gumi) za naš slajež niso sladki. Kemiki torej pravijo: le mono-, di- in trisaharidi so pravi sladkorji. Poliheksoze — »nepravi sladkorji« — so za nas (v Mladiki) že skozi leta povezane s slovensko besedo »močiči«.

Žleze našega telesa cimijo kvasila, pripravna za razbijanje nekih poliheksoz (tako škroba), ne cimijo pa fermentov, pripravnih za razbitje celuloze. Poliheksoze pa morajo razpasti v monosaharide, če naj postanejo nam pripravna hraniva. Bakterije, živeče v našem črevesu, so, ki cimijo kvasila, primerna za razkroj celuloze. Naši telesni fermenti razbijejo torej (za nas neporabno) moko (škrob) v (za nas porabne) monoheksoze; celuloza pa obleži v našem črevesu nepremenjena, neprekvašena ter neporabna, če ni bakterij v črevesu, če je ne prekvasé bakterijelni fermenti.

Rastline so živine, pa so torej zložene iz celic. Škrob (moka) je (skoraj) v vseh rastlinskih celicah. Škrob so oblata zrna, so na moč drobcena ter so (prostemu) očesu nevidna. Škrob je v celicah; škrob je vkladen v živ (protoplazem) celice. Rastlinske celice imajo to posebnost, da si napravijo ostenje: vsaka celica (kepica živí) je krog in krog obdana s steno; ta stena je često močno debela. Celično ostenje, celični oklep je storjen iz poliheksoze, ki ji pravimo celulóza (lesovina). Ti

oklepi celic so vsi zvezani med seboj. Ti oklepi krog celic so gradje, so kosti rastline. Ti oklepi, storjeni iz celuloze, so, ki drže rastlino pokonci. Misli si krog in krog zaprt (pokrit) lonec in lonec naj je poln vode in fižol naj je v vodi, pa imaš dobro predstavo o rastlinski celici, ki je v njej škrob: lonec sam je ostenje celice, voda je živ, fižol je škrob, ležeč v živí. Misli še na sat, pa imaš kar dobro predstavo o zgraji rastline: med je živ (s škrobom), vosek (ostenje celic v satu) pa odgovarja celičnemu ostenju iz celuloze.

Škroba (moke) je mogočno dosti zbranega, nakopičenega po celicah nekih rastlin, tako v krompirju, grahu, rižu, ovsu, žitu, fižolu, kostanju, ajdi — torej v močnatih obrodkih (Mehlfrüchte, »cerealijah«). Mi nujno trebamo škrob za živetje in dobivamo škrob z jejo rastlin. Mi pa ne moremo na urno roko uporabiti tega škroba: saj je škrob ujet v mešičke iz celuloze in saj nimamo kvasil za celulozo. Le bakterije, živeče v našem črevesu, cimijo kvasila, primerna za raztapljanje mešičkov, za raztapljanje celuloze, za sproščanje škroba. Naše (človeško) črevo pa razmerno urno odstranja užitke kot blato, pa je umevno, da bakterijelni fermenti ne utegnejo raztopiti, razdreti celuloznih celičnih oklepov, pa je še umevno, da gre rastlinska hrana (sirova) precej taka od nas, kot je prišla v nas. Mi torej pripravljamo, obdelamo rastlinsko hrano pred užitkom. Mi (umetno) meljemo, stržemo, taremo rastlinsko hrano, mi jo mečimo in kuhamo pred uživanjem; mi torej trgamo, razdiramo celulozna ostenja celic in sproščamo škrob, ki imamo zanj že od roda fermente. Zaslepljenost in nepoučenost tistih, ki zagovarjajo prehrano zgolj s sirovimi (rastlinskimi) živili, je očita.

Dvoja prebava je torej potrebna pri prehrani s sirovimi rastlinami: 1. treba je fermentov (ali karkoli), kar razbije celulozo; 2. treba je fermentov, ki razbijejo škrob (polisaharid) v monosaharide. Treba je torej časa za tako prebavo, treba je posebnih zob, posebnih želodcev, posebnega črevesa, da žival opravi in zmore to dvojno delo. Veš, da muca bljuje, če se najé sirove trave — pa tebi, pa psu, pa sploh mesojedam se ne godi dosti bolje nego mucí. Veš pa, da imajo rastlinojede golžune (mline, golžunce, putáče, putáne; Hühnerkropf), kjer užitki obležé, kjer se mečijo v obili mečéčni vlagi, kjer bakterijelni fermenti ob pravotni toplini razkrajajo in topé užitke (in celulozo). Razmehčana hrana stopa iz golžuna v želodec po prelaznem, po zakvasnem želodcu (Vormagen, Drüsenmagen), tam se prepoji z novimi fermenti in nato zdrkne

v mesoviti želodec (Muskelmagen), ki je kar mečkálo za užitke, ki zdrobi in stare užitke v mečínke (Caf) trohe. Mesoviti želodec purana — storjene skušnje kažejo to — zdrobi steklene oblice in splošči (plattdrücken) kovinaste cevke, ki jih šele peza 200 (!) kilogramov (!) splošči (Landois). Veš tudi: druge rastlinojede (prežvekovavci) imajo stópnate (Stampfe) zobe, ki v drobno meljejo grizljaje, imajo tudi po več želodcev, kjer užitki za dolgo obležé, kjer se užitki nekam postopoma prekvašajo z bakterijami; iz teh želodcev se užitki vračajo v ustno duplino, da jih zobje znova prežvečijo. Rastlinojede te vrste imajo (časih) po več ogromnih slepih čreves, ki užitki obležé v njih in se prepajajo in prekvašajo po bakterijelnih fermentih. Odraslo govedo ima slepo črevo, ki zajameš z njim nekam 9 (!) litrov (Paul Martin). Ptice imajo (navadno) po dva (razmeroma) ogromna slepa črevesa — vsaka kuharica to ve.

Čudno, prečudno. Adam — tako pripovedujejo — je jedel (sirovo) jabolko. Adam ni iz potrebe ali nagona vgriznil v jabolko, vgriznil je v težnji, da postane razumen kot Bog. Adam je res postal razumen: neprestojno je ustvarjal stroje, tovarne in rudokope, ki so »siste-

Anton Plestenjak: Drevo.

matično in dosledno« lomili Adamove kosti in trgali meso z Adamovega telesa. Adamovi otroci so dobivali tem bolj krivenčaste ude in tem večje pleše in so postajali tem bolj majhnih zob, čim močneje je Adamov razum deloval.

Adamovi današnji otroci jedó tudi sirovo sadje. Ne jedó ga iz potrebe ali nagona — jedó ga, da postanejo zdravi kot ribe, močni kot voli, urni kot tigri, živahni kot škorci, dolgoživi kot želve, dobrega spanja kot polhi.

Komaj je pretekla doba, ko smo Slovenci še poznali tole molitev:

Ljuba Devica Marija! Pošlji nam šest angelčkov: dva k zglavju, dva k znojju, na vsako stran enega. Ljuba Devica Marija! Odeni ti nas, poškropi ti nas — obvaruj nas vpijočih (!) nevarnosti in vpijoče (!) brez miselnosti — naj v miru počivajo. Amen.

Pozabili smo na le-te stavke, saj so brez »duhovnih in naravarskih ved in znanstvenosti« — modrosti pa je v njih zvrhana mera, pa jih razlagaj »raz« to ali ono »svetovno naziranje«.

KO SO HRASTI ŠUMELI

ZGODOVINSKI ROMAN

Spisal S. R. Minclov / Iz ruščine prevel B. Vdovič

Dva in trideseto poglavje.

Na srečo za samostan Nemci niso slutili tega, kar se je zgodilo v njem, in, obsedevši v svojem taboru, niso poskušali, da bi ga s silo zavzeli.

Tretje jutro po pokopu Jeremije, ko je bila končana velika maša, se je prerinil do oltarja k igumenu Klim in mu nekaj zašepetal na uho.

»Menda vendar ne?!« je začudeno spregovoril oče Paisij in nezaupno pogledal Klima.

»Kakor je Bog svet!« je odgovoril ta in se prekrižal.

Klimova novica je bila čudovita: Nemci so urno podirali svoj tabor in odhajali.

»Če ni to kakšna zvijača, da bi nas v kako past zvbili!« je govoril nezaupni Klim, ogledoval okolico in iztegoval svoj gosji vrat.

Popoldne se je uganka pojasnila: kakor kača se je privlekla iz gozda pskovska vojska, ki je razbila in razpršila glavno nemško armado pod Pskovem ter hitela otimat svojo prednjo trdnjavo — Pečerski monastir.

Vojsko je privedel posadnik Tenšin.

Z nepopisnim navdušenjem, zvonjenjem zvonov, s kriki in solzami so sprejeli Pečerci svoje rešitelje. Igumen je šel s križem v roki skozi

vrhnja vrata k njim; v cerkvi so odslužili zahvalno službo božjo.

Radovali so se branitelji, radovali so se tudi Pskoviči, da niso našli samostana v rokah sovražnikov, toda najsrečnejši in najzadovoljnejši od vseh je bil Tenšin, ki je zagledal svojo Grunjo.

Deklica se je že popravljala in začela hoditi. Čemer in siten je postal edinole Naum.

Grunja si je belila glavo, toda ni mogla razumeti, za kaj gre.

Popoldne, ko je Tenšin kakor po navadi legel, da se odpočije od nasitnega obeda, kakršnega obleganci že davno niso videli, se je šla Grunja, ki se ves čas ni ločila od očeta, poslednjič sprehajati in poslavljal od samostancev.

Pod hrastom je opazila Nauma, ki je sam sedel na kamnu.

»Vsi se veselijo, samo ti si se začel žalostiti... zakaj?« je rekla Grunja in stopila k njemu.

Naum jo je nenavadno pogledal in vstal.

»Si mar bolan?«

»Zdrav...« je odgovoril smehljaje se.

Grunja je sedla, se naslonila s hrbtom na drevo in z blaženim nasmehom dvignila obraz.

»Kako lepo je živeti na svetu!« je rekla.

»Kako je sinje nebo in ti listi — kakor zlato! Kako prekrasno šumé hrasti, kakor da se pogovarjajo... o čem!«

»Pripovedujejo, kaj so videli...« je odvrnil Naum, vrteč bilko. »Ali jih ne razumeš?«

»Ne, jih ti?«

»Jaz jih razumem...«

»Pa povej tudi meni!« Grunja je obrnila pogled v nasmihajoči se in zdajci pobledeli obraz Nauma. Njej je kar na lepem začelo bítí srce.

»Izvoli torej poslušati. — Ta, veliki, pripoveduje, da je živel na svetu Ivan — popovski sin brez imenitnih dedov in pradedov. In živela je bojarska hči odličnega rodu, Marja Nikitična. Zgodilo se je, da sta hkrati prišla v ta samostan na božjo pot. In zgodilo se je še to...« Naumu je glas rahlo zatrepetal, »da je bedak Ivan pozabil, da je popovski sin in se brez pameti zaljubil v krasotico Marjo Nikitično.«

Naum je umolknil in se je obrnil v stran.

»No, a ona?« je zašepetala Grunja. Zdaj pa je ona pobledela, a Naumu so se pobarvala lica z rdečico. On je zmajal z ramami.

»A ona — se ne ve!... Sedevala sta pod temi hrasti, se pogovarjala in razšla — tuja, vsak v svojo stran. On se je v žalosti topil, a ona...«

»Ni res!« je ušlo Grunji, toda tako, da jo je Naum prijel za roko. »Tega hrast ne pripoveduje!«

»Kaj pa?«

»To, da je Marji Nikitični vseeno, čigav sin je on! In ona...« Grunja ni končala, temveč se je sklonila Naumu na prsi.

Vroči poljubi so nadomestili besede.

»A o naju, kaj bodo potem hrasti drugim pripovedovali?« je vprašala Grunja, položivši Naumu roke na rame, in ga gledala vsa srečna.

»To pa naj drugi Ivan pove svoji Marji Nikitični!« je odgovoril Naum, sijaje kakor ona.

*

Tenšin se je sladko pretezal na pernici, ko je Grunja previdno pogledala skozi sobna vrata. Ko je videla, da oče ne spi, je sedla k njemu.

Tenšin jo je ljubeznivo potapljal po rami.

»Papa,« je zašepetala Grunja, skrivaje svoj zmeden in žareči obraz njemu na prsih, »veliko besedo ti moram povedati.«

»Kakšno, hčerka?« je vprašal začudeno in jo s prstom privzdignil za podbradek.

Ona se mu je spet krepko pritisnila z obrazom na prsi: »Dovoli mi, papa, da se omožim!«

»Kaj?« Tenšin je mahoma sédel. »S kom?«

»Z Naumom...« in Grunja je povedala očetu vse, kar je njen izvoljenec storil zanjo in za ves samostan. Tenšin se je zamislil.

»Kdo pa je ta Naum?« je rekel. »Ali ni tisti, ki je bil v Sveti deželi?« je zdajci pristavil, ko se je bil nečesa spomnil.

»Prav tisti...«

»No, potem ga pa poznam!« je veselo oživel Tenšin. »Tudi očeta njegovega sem poznal — dobri ljudje so!« Razprostrl je roke.

»No, kaj torej, hčerka? Ako te je ta Naum umel smrti oteti, zakaj bi se potem oče pravdal z njim?«

*

Ščokin je sedel z bojarinjo Golovljevo, ko je naglo vstopila Tasja in povedala novico, ki jo ji je pravkar Grunja sporočila. Bojarinja je vzdihnila.

»Kako pa je to mogoče?« je vzkliknila. »In oče je privolil?«

»Zakaj pa ne bi privolil?« je vprašala Tasja.

»Še izmišljaj si, zakaj!« je odvrnila Golovljeva. »Ali je popovski sin za posadnikovo hčer?«

»Ko bi bila kmalu umrla — je bil dober popovski sin, a ko je prišlo veselje — on ni zanjol!« je rekla Tasja. »Ne, mamica, to ni po božjem!«

Bojarinja je opazila razdraženost v hčerinem glasu in je umolknila; čez trenotek se je obrnila k Ščokinu, ki je s prstom risal neke vzorce po namiznem prtu.

»No, tako Bog za nesrečo zmerom veselje pošlje!« je ona vzdihnila. »Je že tako na svetu:

Albrecht Dürer: Samson.

skupaj smo živeli tu, zdaj pa se zopet razkropimo, vsak, kamor je... A ti, Vasil Petrovič, kaj boš počel zdaj? Dovolj je... tudi zate je čas, da prideš k pameti!«

Ščokin se je žalostno nasmehnil.

»Kdo me mara?« je rekel, ne da bi dvignil glavo. »Pokveka sem, brez roke... Izgubil sem vse tovariše... Samo eno mi je žal — da me je vražje kopje zadelo v roko, a ne v sencè. Tedaj bi ležal sedaj poleg Djakona in konec bi bilo vsega! No, morda ne bo treba dolgo čakati.«

V daljnem kotu se je začulo pritajeno ihtenje.

Ščokin in bojarinja sta se ozrla in zagledala Tasjo.

»Mamica!« je zakričala, ker se ni mogla več zdržati, in se z jokom vrgla ostrmeli materi na vrat, »mamica, povej mu no ti, da ga ljubim!«

»Kaj praviš, kaj praviš? Zavedi se, neumnica!« je brž rekla bojarinja in vstala s klopi. »Molči, takoj mi nehaj!«

Tudi Ščokin se je dvignil v vsej svoji rasti.

»Počakaj, bojarinja!« je rekel in prijel Aleno Ivanovno za roko. »Ako se je ona s tako besedo

zagovorila — potem ne potrebujem nič drugega na svetu. Mati, blagoslovi naju...«

Tasja je dvignila z materine rame svoj mokri, ves solzni obraz, pogledala Ščokina, ki je tako od srca izpregovoril te besede, zagledala njegove sreče polne oči in mu zdajci ovila vrat s svojimi drobnimi rokami.

»Dekle, si mar ob pamet? Proč pojdi!« je zakričala Alena Ivanovna, pograbila hčer za roko in jo skušala potegniti od Ščokina.

Ta je bojarinjo nalahko odrinil.

»Ne dam!... Tudi z eno roko bom čuval svoj zaklad!« je rekel šaljivo ter oprezno in ljubeznivo objel Tasjo in jo potegnil k sebi.

»Torej blagoslovi naju, mamica!« je rekla radostno deklica z obrazom kakor cvet v rosi.

»Uh, to dekle!« je vzkliknila bojarinja ter se umeknila in mahala z rokami. »Gospod, kakor je Tvoja volja! — Sama se je omožila!«

*

V temnih jamah so na steni »glavne« ulice Pečerskega monastirja še danes vidne nagrobne plošče z napol izbrisanimi napisi, napravljenimi po ukazu igumena Paisija. S težavo sicer, toda vendar jih je mogoče razbrati.

Na eni stoji: »V leto 7009 ubien bystj na rati ot němec livonskih Nikita Ščenkov.«¹ Na drugi: »V leto 7009 ubien bystj na rati ot němec livonskih Semen Tjurjin.«²

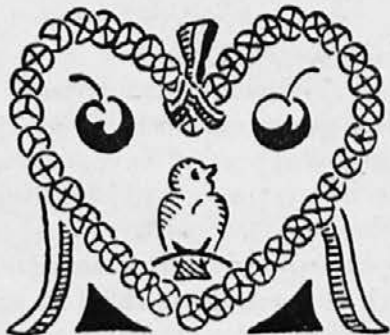
Med njima se nahaja počena plošča z ne-veščakom neumljivim napisom: »Inok Ieremija prestavljsja mėsjaca Septembrija v pervyj den v leto 7010. Hristos Voskrese.«³

A ti hrasti, ki so videli in slišali vse, kar je tu opisano, šume še kakor prej na samostanskem vrtu...

¹ V letu 7009 je bil na vojski od livonskih Nemcev ubit Nikita Ščenkov. (Op. prev.)

² V letu 7009 je bil na vojski od livonskih Nemcev ubit Semen Tjurjin. (Op. prev.)

³ Menih Jeremija je zapustil ta svet meseca septembra, prvi dan leta 7010. Kristus je vstal. (Op. prev.)

ŠIVILJA

Koliko časa še, koliko dni,
kdaj bo konec teh dolgih noči?

Pridno sem merila upanje, moč,
rada šivala sem vso dolgo noč.

Zdaj pa merim bolest in obup,
pijem spoznanja črnega strup.

Dragi odtrgal je moj rožmarin,
zanj mi zapustil je živi spomin:

dete mi mirno v zibelki spi —
mati njegova za kruh se bori.

Koliko časa še, koliko dni,
kdaj bo konec teh mučnih skrbi?

Gustav Strniša.

VSE ŽIVLJENJE

Vse življenje verno je iskanje
poti v božji, tihi vrt,
slednja misel, vzdih in sanje —
le na raj spomin zastrt.

Joj, kako nas po nebesih žéja!
Zemlja moten je odsvit,
kot ograja je in meja:
skóznjo hoče žejni vid.

V nas preлива se odmev iz raja
kakor ogenj plameneč in žgoč,
duš in src temò razdvaja,
vsem iščočim daje moč.

Vse življenje — kakor valovanje
sinjih valov za obzor,
kjer potihne strah in trepetanje
in kjer mirno sije — božji dvor.

Venceslav Sejavec.

KESANJE

Tak-tak, tak-tak...
Mrak.

V krvavem mraku
skesan se plazim po tlaku
proti gruči
svetnikov ob večni luči
vsak večer,
proseč za dušni mir.

In kot udar krvi — po tlaku
se čuje skrivnostno v mraku:
tak-tak, tak-tak...

France Arnšek.

MINDIKI PISANO POLJE LITVA IN LITVANSKI

Fr. A.

Zgodovina majhnih in tlačanih, kako si podobna! Kakor nam Slovencem, tako je tudi Litvancem neusmiljeni in brezobzirni tujec jemal zemljo in zasušnil mnogo bratov. Zato je prav, da jih poznamo. Dragi pa nam morajo biti Litvanci tudi radi svoje neustrašene vztrajnosti v boju za versko svobodo, za katero se že dve leti vrši huda borba pod masonsko vlado.

1. Kaj in kje so Litvanci.

Ob Baltičkem morju med Nemčijo, Poljsko, Rusijo ter Finsko so po vojni nastale tri samostojne baltičke republike: Litva, Latvija in Estonka. Med njimi je politično in versko najpomembnejša Litva.

Litvanci niso sicer Slovani, vendar so Indoevropejci. Litvanski jezik tvori z latviškim in z že izumrlim pruskim takozvano baltičko jezikovno skupino, ki je prava sestra romanske, germanske in slovanske skupine. Litvansščina je malo razvit jezik; ostal je tak pač radi poljsko-ruskega zatiranja litvanske kulture ter je zato od vseh indoevropskih jezikov najstarejši in prajeziku (indijskemu sanskrtu) najbližji.

Litvanski jezik govori danes okrog tri in pol milijona ljudi, od teh jih je v Litvi komaj dobra polovica. Več ko 700.000 se jih je izselilo v Ameriko; skoraj četrt milijona jih je pod Poljsko. Republika Litva meri okrog 56.000 km² (približno tri Slovenije) in šteje 2.500.000 prebivalcev. Od teh jih je 80 % litvanske narodnosti in 86 % katoličanov. Vasi ob mejah so zelo mešane, pač posledica poljske in nemške kolonizacije. Velik del litvanskega ozemlja je zasedla po vojni Poljska. Poljsko-litvansko mejo imenujejo Litvanci še zdaj demarkacijsko črto. Vilno (litvanski: Vilnius), zibel svobodne Litve in središče narodnega prerorenja, ki bi ga skoraj mogli primerjati naši Gorici ali Celovcu, je v poljskih rokah.

2. Preteklost.

Bivališče starih Litvancev je bilo že od najstarejših časov med Dvino in Vislo v današnji Belorusiji; pozneje so se pomaknili k morju. Bili so prvotno pastirji (nomadi) in pozneje poljedelci. Zelo so ljubili tudi lov. Najljubša domača žival jim je bil konj. Veliki knez Vitautas je imel neki preko tisoč konj. V življenju starih Litvancev je bil konj zelo velike važnosti; na konju so zahajali celo na obiske, fantje k dekletom v vas, na vojsko itd. Konja je smatral Litvaneec za svojega najzvestejšega prijatelja. Litvanske narodne pesmi zelo pogosto omenjajo konja. Mladi Litvanček še danes vedno sanja o konju.

Do 12. stoletja je bila dežela razdeljena v več kneževin, ki so bile med seboj popolnoma neodvisne. Vedna nevarnost pred Rusi, Poljaki, zlasti pa pred križarji je prisilila posamezne kneze, da so se združili, vsaj za časa vojne. V prvi polovici 13. stoletja pa je Mendog (litv.: Mindaugas) stopnjema spravil pod

svojo oblast manjše kneze, deloma s silo, deloma z zvižajo. Oklical se je za velikega kneza, ostali knezi so bili le njegovi namestniki. Osvojil si je okoli l. 1240 tudi Belorusijo. Od vseh nasprotnikov so največ prizadeli Litvi nemški križarji, borba z njimi začena za Litvo tudi novo dobo, dobo krvavih bojov za politično in versko svobodo poganskih Litvancev. Brezobzirno postopanje nemških križarjev je mojstrsko opisal poljski pisatelj Sienkiewicz v svoji zgodovinski povesti »Križarji«. Zaradi prevelikih stisk od vseh strani je končno Mindaugas prosil velikega mojstra livonskih mečenoscev v Rigi za mir in pomoč proti slovanskim knezom. Res se mu je posrečilo skleniti mir in zvezo z nemškim redom. Okoli leta 1250 je prejel Mindaugas z ženo, dvema sinovoma in veliko drugimi plemenitaši sv. krst. Takoj po krstu je poslal poslance k papežu Inocenciju IV., ki so ga prosili za varstvo nad Litvo. Mindaugu, kakor tudi njegovi ženi, je papež poslal kraljevski kroni. Leta 1252 je bil Mindaugas v navzočnosti papeževih poslancev kronan za kralja Litve. Tako je bila Litva odslej kraljevina in nje vladarji kralji. Nikakor pa ni res, da bi bil kralj samo Mindaugas, kakor to pristransko trdi Poljaki, zakaj vse papeške listine imenujejo litavske vladarje od tega časa dalje kralje; pa tudi ti sami so se tako nazivali.

Deset let potem je padel Mindaugas kot žrtev poganske zarote. Šele pod njegovim drugim naslednikom, odločnim in modrim državnikom Gediminom (1316—1340), kateremu pripisujejo ustanovitev glavnega mesta Vilna, se je dežela zopet pomirila. Njegova sinova sta Tatarom iztrgala Podolje in Ukrajino.

Nova doba se je začela s kraljem Jagielom. Leta 1385 je z roko poljske kraljice Hedvige dobil tudi poljsko kraljestvo. Tako je odslej vladal Litvi in Poljski isti vladar (personalna unija). Danes mu Litvanci hudo zamerijo, da je samovoljno priključil Litvo Poljski, češ, da je ljubil bolj oči poljske kraljične kot svojo domovino. Toda mogočni knez Vitautas (poljska spakedranka Vitold) se je dvignil na čelu litvanskega plemstva zoper kralja Jagiela ter ga z vojsko prisilil, da ga je imenoval za velikega kneza Litve. Z Vitautom je Litva dosegla višek svoje slave in moči. Vladal je popolnoma samostojno (1392—1440). Meje velike kneževine je razširil še dalje proti vzhodu: po vsej planjavi od Baltičkega pa do Črnega morja, od mogočnega Novgoroda ter Moskovske kneževine pa tja do jugovzhodne obale je plapolala litvanska državna rdeča zastava z belim grbom v sredi.

Trije veliki vladarji so še danes ponos Litvancev: kralja Mindaugas in Gediminas ter veliki knez Vitautas. Vitautas jim je vzor narodnega vladarja. Ni bil samo velik vojskovodja, temveč tudi moder vladar in pokrovitelj krščanstva. Z njegovo smrtjo je začela zahajati tudi slava in svoboda Litve. Leta 1569 so se v Lublinu dogovorili, da tvorita odslej Poljska in Litva enotno državo z enim vladarjem.

Po tej uniji se je Litva v vseh panogah javnega življenja popolnoma priličila Poljski. Poljsko-litvanska država je postala plemenitaška republika v pravem pomenu besede. Knezi in velikaši so se kmalu popoljčili, Litvo in njeno neodvisnost pa pozabili. Kako malo so se čutili Litvance, nam pričata dva največja poljska književnika, Sienkiewicz in Mickiewicz, ki sta po rodu prava Litvanca. Oba sta ovekovečila

Litvo v svojih delih; zlasti poslednji v romantičnem »Panu Tadeuszu«, ki se začneja z: »Litwo, ojczyzna moja...« Tudi predniki sedanjih Pilsudskih in Sapiehov izvirajo iz Litve.

Kralj je izgubil vso oblast nad plemstvom, med katerim je zavladalo popolno brezvladje; v medsebojnih bojih in prepirih so spravili poljsko-litvansko republiko na rob prepada, Damoklejev meč ji je zanihal nad glavo. Prišlo je usodno leto 1772, Rusi, Prusi in Avstrijci so si začeli deliti poljsko-litvansko republiko. — Po 200letni samostojnosti in po 200letni zvezi s Poljsko je prišla večina Litve pod Rusijo, le majhen južnozapadni del je dobila Prusija.

Z dovoljenjem carja Aleksandra I. je skušalo v začetku 19. stoletja litvansko plemstvo ustanoviti samostojno kneževino Litvo pod carjevo nadoblastjo; toda Napoleonov pohod je vse uničil. Radi Aleksandrove naklonjenosti je bila pozneje Bathoryjeva Akademija v Vilnu spremenjena v narodno litvansko univerzo. Zaradi poljsko-litvanske vstaje pa so jo l. 1831 popolnoma zatrli. Od tega časa je zgodovina litvanskega naroda le še zgodovina preganjanja.

3. V boju za svobodo.

Devetnajsto stoletje je najbolj žalostno v zgodovini litvanskega naroda. Ruska vlada je litvansko plemstvo popolnoma ponižala. Baš to ponižanje pa ga je približalo preprostemu ljudstvu in s tem se tudi začne v Litvi narodni preporod ter ljuta borba za narodno življenje in jezik, borba, ki izpolnjuje ves čas tja do svetovne vojne. Po ponesrečenih poljsko-litvanskih vstajah v letih 1831 in 1863 so bili edini voditelji in zagovorniki preprostega ljudstva v prvi vrsti duhovniki. Polagoma so se jim začeli pridruževati tudi posamezni lajki.

Končni cilj ruske politike je bil: popolno uničenje Litve. Leta 1865 je izšel ukaz, da se morajo vse litvanske knjige odslej tiskati le v cirilici. Niti molitvenikov niso smeli ljudstvu dajati v latinici. Boj za pisavo je trajal celih 40 let tja do svoboščin l. 1905. Duhovniki so največ knjig za ljudstvo spravili iz inozemstva, predvsem iz litvanske tiskarne na Pruskem. Sploh so vsi izobraženci iskali pomoči zlasti v pruski Litvi. Tu so začeli l. 1883 izdajati prvi litvanski časopis, ki je združil vso narodno zavedno mladino. To so tudi prvi začetki literarnega dela v Litvi, zakaj doslej so bile edini literarni izdelek večje vrednosti le mnogoštevilne in pa izredno lepe narodne pesmi.

Leta 1905 so z uvedbo ustave v Rusiji zadobili svobodo združevanja tudi Litvanci; začelo se je politično in kulturno delo za narod. Izhodišče vsega je bil veliki vselitvanski narodni kongres l. 1905. Številni politični shodi so opozorili tudi litvansko duhovščino na važnost organizacije katoliških moči. Izdelali so natančen načrt za katoliško socialno delo ter ustanovili politično ljudsko stranko krščanskih demokratov. Politično se sicer niso dosti udeleževali, pač pa je veliko pomembnejše njih kulturno in socialno delo. Ustanovljena je bila močna Družba sv. Kazimira za izdajanje narodnega časopisja in poljudnih knjig, pa tudi znanstvenih knjig. Primerjati jo smemo naši Mohorjevi družbi. Izdajala je več mesečnikov, tednikov, dnevnik ter letne knjige. Vsega skupaj je bilo l. 1914 v ruski Litvi 25 časopisov, ki so izhajali skupno v 50.000 izvodih letno. In to po desetih letih!

Kakor tisk tako je bilo tudi šolstvo pretežno v rokah duhovščine. Tudi za šole so bile posamezne družbe. Posebno močno je bilo v Litvi treznostno gibanje, ki ga je v petdesetih letih pričel škof Valančius in je štelo l. 1911 48.000 članov. Tudi združništvo je bilo že leta 1914 na vseh poljih zelo razširjeno. Toda svetovna vojna je uničila vse. Zakaj Litva je postala bojišče nemško-ruske vojne.

V svetovni vojni je litvanska narodna misel za osamosvojitve podobno kakor pri nas dosegla višek. Ob razpadu ruske armade so se začeli Litvanci zbirati v posebne vojaške skupine za brambo svobodne Litve. Litvanski politiki pa so tekali okrog vlad evropskih veledržav ter si prizadevali, da jim priznajo pravico ustanoviti svobodno Litvo. Središče in zibel litvanske neodvisnosti je bilo mesto Vilno. Sestavili so Narodni svet, ki pa se je moral boriti proti trem hudim sovražnikom: proti nemški vojaški okupacijski vladi, proti boljševikom in predvsem proti prodirajočim Poljakom, ki so si lastili na podlagi zgodovine pravico do Litve. Nemci so se morali polagoma umekniti, po hujših spopadih med litvansko in boljševiško armado je prišlo do miru tudi z Rusijo, ki je po pogodbi priznala Litvi vse litvanske kraje. Toda v vzhodno Litvo so vdrlí Poljaki. Na zvijačen način je poljski general Želigovski kljub obljubi, ki so jo dali Poljaki s pogodbo v Suvalkih in proti volji Zveze narodov, zasedel Vilno. Za Vilno in vzhodno Litvo so še danes hudi spori med Poljaki in Litvanci. Litvanec ni in tudi ne bo mogel nikoli pozabiti svoje zasužnjene metropole; ni je javne prireditve, kjer se ne bi govorilo in molilo za neodrešene brate.

Na zapadu pa je znaten del z mestom Memelom (lit.: Klaipeda) zasedla Nemčija. Toda po petih letih so ondotni Litvanci z vstajo priključili Klaipedo Litvi. Priznana jim je bila popolna samouprava, v kateri so imeli precej vpliva tudi Nemci, radi česar je prišlo do znanih sporov med Litvo in Nemčijo.

Rojstni dan litvanske republike s prezidentom na čelu je bil 16. februar leta 1918. Prvi prezident je bil Smetona, ki je bil letos že tretjič izvoljen za predsednika; tokrat za celih 7 let. — V parlamentu je imel sprva večino krščanski demokratiški blok. Močni so bili tudi socialisti in nacionalisti. Politično življenje je bilo do leta 1926 prav burno. Radi raznih nerednosti in neuspehov je prišlo decembra l. 1926 do prevrata. Izvršil se je popolnoma mirno in brez odpora oblasti, in sicer zaradi nevarnosti od poljske strani. Stari sejm se je razšel. Prezident dr. Grinius je celó sam potrdil novega ministrskega predsednika prof. Voldemara in njegov kabinet; za novega prezidenta pa je bil izvoljen spretni, toda masonski A. Smetona. Nova vlada se je opirala na nacionaliste in krščanske demokrate. A slednji so radi neupravičenega postopanja vlade kmalu izstopili. Kljub temu se je posrečilo Voldemaru skleniti za Cerkev zelo ugoden konkordat, ki pa je ostal le na papirju, zakaj l. 1929 so strmoglavili Voldemarovo vlado, vso oblast je dobil sedanji prezident Smetona, ki je v svojem sovraštvu do katoliške cerkve začel brezobzirni kulturni boj. Katoliško javno delovanje je popolnoma onemogočeno.

Vse kulturno in vzgojno delo je pod strogim nadzorstvom in sodnijske preiskave in kazni so vsakdanja stvar. Vendar čutijo, da Smetona zgublja vedno bolj zaupanje Litvancev, vsa Litva upa na boljše čase.

† † †

A. FUNTEK F. MILČINSKI R. MURNIK
21. X. 1952 24. X. 1952 6. XI. 1952

Življenjepisi in slike v prihodnji številki Mladike.

N O V E K N J I G E

Milo Urban: **Živi bič**. Roman. Iz slovaščine prevedel dr. F. Stele. Izdala Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, 1952. Str. 418. — Z izdajo tega dela je Jugoslovanska knjigarna storila veliko kulturno delo. Naša slovanska orientacija po vojni polagoma le raste k uresničenju. Tudi »Živi bič« nam priča o tem. Z njim smo dobili delo velike svetovne vrednosti, a obenem plod, ki je zrasel iz slovanskih brazd. »Živi bič«, ki ga je spisal slovaški pisatelj Urban, je izrazil vojni roman. Nekaj sličnega imamo Slovenci v Finžgarjevih »Bojih«, dasi je mogoče sličnost bolj v zunanosti kot v notranjih elementih. »Živi bič« je roman slovaške vasi v zadnjih dveh letih svetovne vojne. Fronta je sicer nekje daleč, vendar čutimo vojsko v vseh teh ljudeh, ki nastopajo pred nami, in vidimo njen uničujoči vpliv v vseh dušah. Zato lahko za glavnega junaka v romanu smatramo vojno, proti njej pa se v vedno odločnejši in vidnejši odpor dviga slovaška vas — vsa kot celota ter s svojim trpljenjem, duševnimi mukami, stiskami in notranjim razsulom kliče proti vojni. Roman, želi pisatelj, »naj bi bil bolesten krik užaljenega človeškega dostojanstva... Dokazal naj bi, da je na svetu samo ena prava vera in samo ena prava resnica: vera in resnica fistih, ki bi radi zidali boljšo bodočnost brez solzá, brez trpljenja in brez preliivanja človeške krvi«. Vse to roman v resnici tudi je. Postavljen je v slovaško okolje, a vendar je slovaška vas v romanu obenem tudi simbol vseh drugih vasi, ki so doživljale isto, nastopajoči ljudje borivci za iste človečanske pravice, kot so bili povsod drugod. S tem slovaškim romanom smo dobili delo, ki se more postaviti ob stran najboljšim svetovnim vojnimi knjigami, ki nam je obenem blizu kot slovansko delo in nas potrjuje v naši veri, da tudi iz malega naroda morejo zrasti ljudje v svetovno višino. Delo poleg svoje umetniške vrednosti in globokosti očituje obenem preprostost in neprisiljenost, ki mu zagotavlja uspeh povsod. Dr. F. Stele je knjigi napisal prav lep uvod in roman sijajno prevedel. Naj bi »Živi bič« postal tudi pri nas prava ljudska knjiga, za kar ima najboljše pogoje. S. V.

Slovenski biografski leksikon. 4. zvezek. Urejuje Franc Ksaver Lukman s sodelovanjem uredniškega odbora. Založila Zadružna gospodarska banka. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani, 1952. — »Tak vendar!« smo veselo vzkliknili, ko je prišel po štiriletnem premoru 4. zvezek leksikona. Ta premor je dokaz, kako je to delo težko, zamudno, odgovorno. Ali veš, kaj pomeni en sam stavek, ena sama dognana letnica, drobno, navedeno delce? Koliko iskanja, brskanja po starih listih, časopisih, knjigah in zapiskih, da vse to doženeš! Urednik in sodelavci so občudovanja

vredni. Le tisti, kdor je sam kaj podobnega delal, ve ceniti velikanski trud in prebira vso to goro gradiva z občudovalnim strahom in spoštovanjem. Prav je imel tisti, ki je trdil: »Pleteršnikov slovar, Štrekljeve narodne pesmi. Zgodovina slovenskega naroda (Gruden-Mal), Breznikova slovnica in Biografski leksikon so vsakdanji kruh slovenstva. Manjka le še zbora slovenskih pregovorov. (Povemo, da ima Mohorjeva v rokah že rokopis zbranih pregovorov in jih čimprej izda.) — Četrty zvezek obsega osebe od Kocena do Lužarja. S tem je končana prva knjiga leksikona. Jugoslovanska knjigoveznica je oskrbela lepe izvirne platnice zanjo. — Res da v Mladiki ni prostor, kjer bi se pisale učene, strogo kritične razprave o taki knjigi. Nekaj pa moramo ugotoviti: Kdor hoče spoznati in res živo občutiti »našo reč slovensko«, naj prebira ta leksikon. Vsak mora strmeti, koliko je imel slovenski narod nesebičnih in neumornih kulturnih delavcev, ki so nam v tako kratkem razdobju ustvarili našo lepo slovensko prosveto. Založnica pa naj bo prepričana, da je ta leksikon pravi dragulj, na katerega naj je le ponosna. R. C.

Akademski poklici. Navodila za izbiro stanú. S sodelovanjem strokovnjakov sestavil dr. Lovro Sušnik. Založilo Slovensko katoliško akademsko starešinstvo. Str. 384. Cena elegantni, v platno vezani knjigi 40 Din. — Čudovit dogodek je, da je ta knjiga po nekaj mesecih doživela že II. izdajo. Nobena ocena, nobeno dokazovanje ne bi moglo dognati tako jasno, da je ta knjiga potrebna, kakor dejstvo, da je bila kar v hipu razprodana. Cena je tako nizka, da je vprav ta omogočila dijaku nakup knjige, in je resnica, da bi je za tako ceno ne moglo nobeno založništvo izdati. Zato pa vsa čast onim zasebnikom in zavodom, ki so izdanje te knjige gmotno podprli. — Vsebina knjige je razdeljena na dva glavna dela: Prvi — splošni — del govori o izbiri poklica na sploh, o akademskih poklicih pa še posebej. Ta splošni del ima veljavnost za vselej. Po teh vidikih bo pač, ali vsaj bi pač moral izbirati poklic vsak in vselej. Ako bi vsa ta navodila, premišljevanja upoštevali otroci in starši in vsi drugi, ki imajo kaj svetovati pri izbiranju poklica, bi prav gotovo ne bilo mnogo »zgrešenih poklicev«. V »Posebnem (drugem) delu« pa se bavi knjiga z vsemi strokami akademskih poklicev: z bogoslovnim, modroslovnim, zdravniškim, narodnim gospodarstvom itd. — z vsemi. Ob vsakem stvarno obrazloži njegov namen in pomen, pove, za kaj je treba posebne darovitosti, kje zadošča zgolj pisarniško delo, kje je treba vse kaj drugega kot suhe številke in račune. Za vsak poklic pove, kakih izpitov je treba, kaka je pot do njega, navaja vse zakonske predpise točno po državnih zakonodaji, navede število ljudi, ki imajo ta poklic, n. pr. da je vseh lekarnarjev v državi blizu 800, v Ljubljani 12 lekarn, v vsej naši banovini 71, vseh magistrrov (lekarniških izprašanih uslužbencev) pa krog 150. Nato razmišlja, kakšni so izvidi za službe: ali so vsa mesta zasedena, ali jih kaj čaka, mnogo, malo na službe v tem in tem poklicu, n. pr.: odvetnikov je v Jugoslaviji 2832; v Beogradu 431, v Zagrebu 328, v Ljubljani 82, v Mariboru 37. Pripravnikov za ta poklic pa 592 (po stanju z dne 20. oktobra 1931). Vsa ta statistika je veliko in važno delo, ki je pa za vsakega, ne samo

za dijaka, silno zanimiva. Kjerkoli torej knjigo odpreš, povsod jo rad bereš. Zato naj bi si knjigo res vsak izobražen človek nabavil in če je že noče zase, naj jo podari revnemu akademiku. Važen kažipot mu bo.

R. C.

Rudolf Badjura: Izleti po Karavankah. »Ti skromni migljaji naj bi pomagali, da planinci spoznajo najvažnejše smeri in kraje, kako in kam pridno, varno in najbolj ugodno usmerijo svoja pota po Karavankah.« Tako govori Badjura v uvodu, kjer poudarja zlasti to, da je premnogo izletov po Karavankah skoraj še nepoznanih. Res je. Ta knjižica nam nudi novih spoznanj naše zemlje že tedaj, ko jo beremo. Prav gotovo pa bo marsikateri pravi planinec vprav teh izletov in poti iskal — zlasti zato, ker je po kočah in izhojenih stezah res večkrat taka gneča, tudi čisto neplaninski dirindaj, da je človeku, ki bi rad mirno užival planine, res odveč. Knjižici je pridodan zemljevid Karavank. Stane le 8 Din vse skupaj.

R. C.

Aisberg-Andrée: Sedaj vem, kaj je radio. Založila in izdala Učiteljska tiskarna v Ljubljani, 1952. Str. 81. S 85 slikami v besedilu in mnogimi stranskimi risbami. — Čisto pripravna in povrh še zabavna je ta knjiga, ki nas v kratkih in preprostih stavkih seznanja z osnovnimi pojmi elektrike, radia, aparata, anten in sploh vsega, kar spada v radio-tehniko. Knjiga je pisana dovolj poljudno in bo služila dobro svojemu namenu. Kdor hoče spoznati radio, mu bo knjiga dobro služila. Ker je mnogo risb in načrtov, bo koristna zlasti tistim, ki si sami sestavljajo radio-aparate.

Petelinčkova ženitev. Šaljivi mladinski zbor, po A. Hajdrihovem moškem zboru in narodnem napevu dvo-glasno, oziroma troglasno s spremljevanjem klavirja ali harmonija priredil Anton Kosi. — Učiteljska tiskarna je izdala in založila to glasbeno delce, ki bo jako dobrodošlo šolam in prosvetnim društvom za javne prireditve. Lahek napev se giblje v primerni legi za mlada grla, spremljevanje klavirja ali harmonija je tako, da ga zmore tudi manj izvežban igravec. Ob živahnem prosvetnem gibanju je gotovo dobrodošla taka skladba. Cena 8 Din. Naročila v Učiteljski knjigarni v Ljubljani.

Dr. Janko Pretnar: Dictionnaire français-slovène (Francosko-slovenski slovar). II. izdaja. Založila Jugoslovanska knjigarna. Ljubljana, 1952. Str. 608. — Pretnarjev francosko-slovenski slovar je že doživel II. izdajo. To je dokaz, da je slovar dober, in je dokaz, da se pri nas francoščine uči čezdalje več ljudi. Prav je to, čeprav nikakor ne trdim, da se Slovincem ni treba učiti tudi nemščine. O tem se je že mnogo pisalo in pisarilo. Toda nihče ne bo spravil s sveta dveh resnic: Nemci so naši sosedje; z njimi smo in bomo v trgovskih stikih; pri njih so knjige, zlasti še tehnične vsebine, ki jih drugod ne dobimo. Praktično življenje nas sili, da ta jezik tudi znamo. Sili nas pa slovenščina sama. Kdor bere mnogo rokopisov onih, ki nemščine ne znajo, takoj vidi, koliko nemčizmov se je zavleklo k nam vprav po onih, ki tega jezika ne znajo. Misli, da je postavil prav izvirno frazo, pa ni v njej nič našega, vse je samo nemštvo. Morda bi tudi bratje Srbi, ako bi nemščino poznali, z večjo odločnostjo preganjali napise, kakor: glancpigleraj, veš, glancovana tla itd., kar se s cirilico zapisano bere kot kaka orien-

talščina. To mimogrede. Francoščina pa je mednarodni jezik, ki je vsakemu malemu narodu silno potreben, če hočeš količkaj širših stikov s kulturnimi ljudmi drugih narodov. Zato mladini ne moremo dovolj priporočati, naj se francoščine res temeljito nauči. — Pretnarjev slovar pa je za vsakogar, ki se francoščine šele uči, in za vsakogar, ki francoske knjige že za silo bere, pripomoček, brez katerega ne more biti. Priznati moramo, da je ta slovar v lepi vrsti slovarjev, ki jih je oskrbela Jugoslovanska tiskarna, res vzoren po obliki, vezavi in zlasti še po tisku. Imam starejši francosko-nemški slovar, ki pa pojde pri priči med staro šaro; tako nesrečno drobno in nepregledno je tiskan. Prav je, da mu je dodana izgovarjava besedi; je za samouka zelo potrebna.

R. C.

N A Š E S L I K E

Gerard Dou: Pred večerjo. Na prvi pogled bo spoznal opazovavec, da je slika stara, slikana tako, kakor dandanašnji ne delajo več — in vendar mu bo umljiva in navzlic skoraj tristoletni oddaljenosti blizu. Ni torej slikarski način izražanja najvažnejše pri tej, kakor tudi pri drugih podobah, temveč duh, čuvstvo, iz katerega je nastala. In pri tej sliki, ki ne predstavlja nič znamenitega, nič izredno zanimivega ali nenavadnega, je baš ta čuvstvena nasičenost bistvena. Saj prav ona ustvarja vso domačnost in toplino, ki jo izžareva slika. — Predica sedi v obokani starinski kuhinji ali sobi za nizko mizico. Na prtu je razpostavljena večerja: gnjat, sočivje in kruh. Ženica s pobožno sklenjenimi rokami tiho moli pred jedjo. Po kuhinji je v slikovitem neredu postavljenih več gospodinjskih predmetov: veliki lončeni vrči, bakren kotlič, svečnik, mišnica, košara s perilom, v ozadju tone v somraku še več reči v nejasnih obrisih. Poleg ženice je v ospredju najvažnejši kolovrat, katerega je predica očitno malo prej odrinila od sedeža pri oknu. Ob okenskem okviru se vije divja trta in sili v sobo, poslednji sončni žarki le še komaj razsvetljujejo temačni prostor. Večer se že, zdi se gledavcu skoraj, da sliši oddaljeno zvonjenje. Pokoj leži razlit preko živih bitij in mrtvih stvari. Tudi psiček se je zvil in dremlje. Na steni za ženico v starinski zavijači visi tičnica. Sicer ne vidiš tička, pa slutiš, da se z rahlim petjem poslavlja od ginečega dneva. Kmalu bo noč. — Gerard Dou, mojster-slikar, se je rodil leta 1615 v Leydenu na Nizozemskem. Bil je izmed najbolj darovitih učencev Rembrandtovih, vendar se je od svojega velikega učitelja naučil le bolj zunanjega vestnega opazovanja in točnega obnavljanja predmetov, manj pa je v njem učiteljeve brezobzirne silovitosti in poštenosti, ki se ne straši tudi grdega, če je v naravi. Dou je bil zelo plodovit. Njegove slike so razmeroma zelo majhne, zato je imel z njimi tem več dela, ker so v vseh podrobnostih skrajno vestno in natančno izdelane. Med holandskimi žanrskimi slikarji 17. stoletja zavzema odlično mesto zaradi svoje nrvstvene resnobe, s katero je nekam uglašeno, vselej res dostojno prikazoval domače življenje svojih so-meščanov. Tako so njegove slike najvernejša zgodovina dobe in običajev, obenem pa izraz odličnega in zdravega umetniškega tvornega duha.

MIKLAVŽ DRUŽINA

MIKLAVŽ

Če je resničen nauk, da nam osrečevanje drugih prinaša največjo srečo, potem mora biti sveti Miklavž pač brezmejno srečen. Koliko veselja, tihe sreče in sladke radosti prinaša njegov prihod v prvih dneh meseca decembra vsem našim malim! Že tedne, da, že mesece naprej se veselje njegovega prihoda, pre-mišljujejo, česa bi ga prosili, in v nestrpnem pričakovanju čakajo, kaj jim bo prinesel ta svetec božji.

Miklavžev večer v društvu! Sveti Miklavž se je prikazal na odru v bleščeči luči, v spremstvu angelcev božjih, za njim so hodili črni parklji. Vse lepo in prav. Toda potem se je pričelo razdeljevanje daril. In prišle so na vrsto najrazličnejše stvari: škatle, konji, punčke itd. itd. Med drugim je podaril Miklavž nekemu dečku tudi velikanskega medveda, skoraj tako velikega kot je bil deček sam. Soseba, ki je sedela blizu mene in je poznala dečka in njegove starše, mi je šepnila na uho: »Osem sto dinarjev stane, pa so ga na dolg vzeli. Saj veste, oče je reven uradnik, kje si more kaj takega privoščiti. Ampak, seveda, pred svetom se mora skazati.« In potem so prihajala na dan še druga dragocena darila: ogromne punčke, dragoceni vozički, konjigugalnice, razkošni avtomobili, dragocene železnice. Samo hčerka ravnateljca, ki ima mesečno okoli trideset tisoč plače, je dobila majhno smetišnico in prav tako majhno metlo.

Da, res je tako: naši Miklavževi večeri so se zmalčili, odkar se je Miklavž preselil iz domače hiše v hrupne dvorane raznih društev. Zdaj Miklavž nima več namena, da s svojimi darovi razveseli naše malčke; glavni namen teh večerov je zdaj postal, da se tu starši bahajo in kosajo, kdo bo dal Miklavžu v roke najdragocenejše darilo za svojega otroka. Ti večeri so postali večeri razsipnega razkazovanja in kričave bahavosti. Starši pa, ki se te neumne tekme udeležujejo, ne pomislijo na dvoje: prvič, da otroku ni za dragocene, izdelane igrače. Otroku se hoče gibanja in dela, zato hoče tudi tako igračo, ki z njo lahko kaj napravi, jo lahko premetava, jo razstavlja in sestavlja ter živi z njo. Dragocena igrača pa je za otroka mrtva. Ker je draga, starši ne pusté, da bi jo premetaval, da bi jo vlačil za seboj. Mirnega gledanja še tako lepe stvari bo pa otrok hitro sit. Neka francoska pisateljica piše v svojih spominih, da je imela punčko, ki je bila že vsa zdelana, oguljena, ki je že zgubila roko in oko. Miklavž, oziroma božiček, ker ta nadomešča tam našega Miklavža, ji je prinesel novo, lepo, v čipke oblečeno, rdečelično punčko. Dva dni jo je nosila okoli, pri vsakem koraku pa so odrasli kričali nad njo, naj pazi, da je ne razbije ali ne umaže. Drugega dne se ji je zdelo, da je nova punčka na licu umazana. Vzela je cunjico in jo umila, kakor je bila vajena delati s staro punčko. Seveda so jo zopet zmerjali. Žalostna je šla med staro šaro, izvlekla iz

nje staro, oguljeno in pohabljeno punčko, na njeno mesto pa je položila bahavo Miklavžovo darilo. Nikoli več se ni zmenila zanj, stara punčka pa je bila zvesta spremljevalka njenih iger še dolga leta.

Večina staršev misli, da je za otroka edino primerna igrača kaka punčka ali kak konj. Naj se ozró nekoliko tudi v druge trgovine, ne samo tja, koder prodajajo »igračke«. Med leseno robo, v prodajalni za posodo bodo našli marsikaj, kar bo njih ljubljenu pripravilo več veselja, kot še tako razkošna igrača. Otrok hoče v svoji igri posnemati odrasle, zato ima tudi najrajši orodje, kakršno rabijo odrasli. Kako dobro je spoznala svojo malo ona mati, ki ji je kupila za Miklavža smetišnico in metlo, čeprav se to darilo po ceni prav nič ni moglo primerjati z dragocenim medvedom.

Drugič pa pomislimo tole: Kaj si mislijo take večere otroci revnih staršev? Kako jim mora biti ob tej bahavosti in razkazovanju pri duši! Govorili so otroku: »Bodi priden, da se te bo svetec božji spomnil.« Trudil se je, molil je, vse boljše in vse drugače ko njegov tovariš, ki je bogat z doma, ki je ves čas samo lenaril. In zdaj je Miklavž onemu prinesel tako darilo, njemu pa tako skromno. Ali tudi v nebesih delajo razliko med reveži in bogatini? Zato ni čuda, da nekateri zahtevajo, da morajo izginiti iz otrokovega življenja vsi Miklavži in vse pobožne pravljice, in sicer zato, ker hočejo, da bo živel otrok le v resničnem svetu. Toda otrok potrebuje pravljice, otrok potrebuje izmišljeni svet. Blaženega veselja, ki odseva ta večer z otrokovih lic, mu vendar nihče, ki res čuti z njim, ne bo jemal — bahavost ta večer pa res ni na mestu. Včasih je hodil Miklavž le po domovih in je prinašal otrokom resničnega veselja, ker niso mogli toliko primerjati, kaj je prinesel temu in onemu. To navado moramo obdržati, oziroma spet vpeljati. Zdaj pa, ko Miklavž javno deli darove, pa prinaša več žalosti ko veselja.

Ti pa, mati, ki si revna in v tej krizi ne moreš tekmovali z drugimi, ki so bolj obdarjeni z zemeljskimi dobrinami, storiš najbolje, če svojemu otroku, četudi je še majhen in šteje morda šele šest let, že sedaj poveš, kako je z Miklavžem. Da ne bo v njem grenkega občutja, da mu ne bo še mlademu zagrenila sreče misel, da tudi nebo ne mara zanj in da še celó svetnik božji dela izjemo med reveži in bogatini.

B. Kobè.

NAŠI RIBJI TRGI

Hugon Turk, izpr. tržni nadzornik.

Že v prvem delu tega spisa smo lahko spoznali veliko raznovrstnost sladkovodnih ali rečnih rib. Tudi naša Slovenija ima mnogo prav bogatih rek, potokov, jezer in ribnikov z mnogovrstnimi ribami, dasi so ti vodni prebivalci trpeli pri nas med dolgotrajno svetovno vojno velikansko škodo. Toda, kaj pomenijo vse te naše ribe v primeri z 9000 vrstami rib vseh delov sveta, posebno pa nepreglednega morja! Debele knjige v najrazličnejših jezikih so že spisali in tudi mi imamo prav dobre spise o naših sladkovodnih in morskih ribah; predvsem omenjam knjigo Matice hrvatske iz leta 1895, katero je spisal dr. Mišo Krišpatic, in izvrstno slovensko delo dr. Avg. Munde »Ribe v slovenskih vodah«, ki je izšlo l. 1926 v Ljubljani.

Da bi sedaj mogel popisati v kratkih člankih morske ribe našega Jadranskega morja, je skoraj povsem nemogoče. Pač pa hočem opozoriti na veliko važnost rib in drugih morskih prebivalcev za človeško prehrano in na velikanski pomen teh živalskih vrst v narodnem gospodarstvu in domačem gospodinjstvu. Vsi narodi znajo ceniti veliko važnost rib za občo prehrano ljudi, pravi znani Brehm, le mi v Sloveniji, ki smo v neposredni bližini izrednega bogastva rib v našem morju, ne znamo še ceniti tega, kakor zasluži. Riba ni luksuzno blago, ampak silno važna hrana za najširše sloje ljudi, ki dobé z njimi dober, tečen, lahko prebaven in pri pravilno urejenem dovozu tudi cenén živež. Seveda ne smemo prepuščati stvari posameznikom ali kartelom.

V sledečem naj podam le kratek seznamek naših morskih rib, ki naj bo našim gospodinjam na domačih ribjih trgih in vsem, ki potujejo po našem Primorju in Dalmaciji, nekak kratek kažipot in vodič pri množestvilnih tujih in domačih imenih teh prebivalcev našega morja, saj smo vsi v tem še prav malo poučeni, posebno ker imajo naše morske ribe skoraj na vsakem večjem otoku drugačno ime.

V tržnem oziru delijo tudi morske ribe v skupine plemenitih in torej dražjih in v skupino navadnih rib v grmada ali masah, za katere so tržne cene zmernejše in si jih morejo kupiti tudi manj premožni. V seznamku sledé imena abecedno brez razlike kakovosti dotičnih rib.

Alosa = sardun, skumrija, skomrija, kubela, čepa (hrv.), lat. alosa vulg., nem. Maifisch.

Anchovis (anšovi) = sardon, brgljun, ančuga, incun, sardon, lat. engraulis encrasicholis, nem. Sandalle, it. sardella.

Ančuga gl. anchovis.

Anzuletto = musoduro = umbriago = siva morska prášica, morski kokot (petelin), morska lastavica, it. trigla pini etc., nem. See- ali Knurrhahn.

Arbun = ribon, it. pagello, lat. pagellus ali sparus erythrinus, nem. roter Goldbrassen.

Asinello = oslič.

Aziale = mačji som, gl. gattopardo.

Baicolo = mladi lúben.

Balavac gl. cievoló.

Barbone = bradač, bradačica, trilja, gl. bradač.

Bilica = plavica = skuša = lokarda.

Bodeljka, rdeča = veliki zmajaglav, rdeči hudič, it. scorpina rossa, lat. scorpaena scrofa, nem. großer Drachenkopf.

Bodeljka, rjava = mali zmajaglav, morska krota, it. scarpina bruna, lat. scorpaena porcus, nem. kleiner Drachenkopf.
Bradač = bradačica, trilja, trigla, pujoglavica, barbun, it. barbone, lat. mullus barbatus, nem. rote Meerbarbe.

Branzino gl. lúben.

Brgljun = ančuga, incun, sardon (hrv.), lat. engraulis encrasicholis, Anchovis, nem. Sandalle.

Butorac = veliki rumbac = kamenica in robec (slov.), it. rombo, lat. rhombus maximus, nem. Steinbutt.

Cievoló = cefalo = čifalj, pravič, balavac, morski lipan, lat. mugil capito, nem. Meeräsche, it. muggine calamito.

Cipalj, cipol = pešnjak = plutaš, morski lipan, lat. mugil labeo, nem. gemeine Meeräsche.

Congro = grongo = morska jegulja.

Crnja = krkuš, it. ghiozzo.

Čepa = sardun.

Čifalj = pravič, balavac, morski lipan, it. cievoló, lat. mugil capito, nem. Meeräsche.

Dentale gl. zobatec, zubatac (hrv.).

Folpe = mrkač.

Gattopardo = aziale = morske mačke, mačji somi, lat. scyllorhinus ali scyllium stellare in canicula, nem. Katzenhaie, it. tudi scillia.

Gavun = gavon, gaun = girica, it. latterino sardaro, lat. átherina hepatus, nem. Aehrenfisch.

Ghiozzo = krkuš, crnja, lat. gobius niger, nem. Schwarzgrundel.

Girica = gavun.

Glamoč = glavoč = it. guatto in ghiozzo, lat. gobius jozo, nem. Grundel.

Grdobina = žaba, morska.

Grongo = congro = morska jegulja, gruj, grum, grunj, ugor, lat. leptothocephalus conger, nem. Meeraal.

Gruj, grum, grunj = morska jegulja, it. congro, grongo.

Guatto gl. glamoč.

Guattopardo gl. mačji som.

Hudič, rdeči = rdeča bodeljka, veliki zmajaglav (hrv.), it. scorpina rossa, lat. scorpaena scrofa, nem. roter Drachenkopf.

Hudobina = žaba, morska.

Igle = it. cinguli, angusigolo, lat. Belone belone, nem. Hornhecht, Grünknochen; družine scombresocida.

Incun gl. anchovis.

Iverak = pasara.

Jegulja, morska = it. congro, grongo, gruj (hrv.), lat. conger vulg., nem. Meeraal.

Kalkan = pasara.

Kamenica = robec, butorac, veliki rumbac (hrv.), it. rombo, lat. rhombus maximus, nem. Steinbutt.

Kamenica = raža, it. razza, nem. Nagelrochen; dokler je majhna = špirunar ali nosatica (hrv.).

Klipka = nasoljena in sušena trska ali polénovka.

Kokot, morski krulec, morska lastavica, poletuš, it. scorfano, lat. daktulopterus volitans, nem. gemeiner Flughahn.

Kolja = ljustavec = polenovka, mala, it. baccalare, lat. gadus aeglefinus, nem. Schellfisch.

Komarča = lovrata, orada.

Kovač = plošča, riba sv. Petra, it. pesce di san Pietro (Piero), lat. zeus faber, nem. stacheliger Sonnenfisch, Heringskönig.

Krkuš = ghiozzo.

Krulec = morska lastavica, gl. kokot.

Kubla gl. skumrija.

Laberdan gl. polenovka.

Lanzardo gl. plavica.

Lastavica, morska = morski petelin, gl. kokot, morski.

Lipan, morski gl. čifalj, it. cievoló, cefalo, muggine, lat. mugil capito, nem. Meeräsche.

List, morski = sfolja (sfoja), it. sfoglia, lat. solea solea, nem. gemeine Seezunge.

Ljustavec gl. polenovka, lat. gadus aeglefinus, nem. Schellfisch.

Lofio = žaba, morska.

Lokarda = lokarnica (Primor.), morska postrv, vrnut in skuša (Dalm.), golac, golčić, golica, skušej, lat. scomber scombrus, nem. Makrele, it. scombro.

Lovrata = ovrata, zlatobrov, podlanica, komarča, it. orada, lat. chysophris aurata, nem. Goldbrasse.

Lovratice gl. lovrata.

Lúben, lúbin = it. branzino in baicolo (mlada riba), lat. labrox lupus ali marone labrox, nem. See- ali Wolfsbarsch.

Mačji som = morska mačka, lat. scyllium canicula in stelore, nem. Katzenhai.

Mačka, morska, gl. mačji som.

Menek, morski, gl. polenovka (iz Vzhodnega morja), lat. gadus aeglefinus, nem. Schellfisch.

Menola = modraš (hrv.), lat. maena vulgaris, nem. Laxierfisch.

Modraš gl. menola.

Musoduro gl. anzulleto.

Nosatica gl. vol, morski, špirunar.

Oblič = obliš = rombo gl. rumbac, kamenica, butorac.

Očada = it. occhiada, lat. brama rayi, nem. schwarzschwänzige Brand- ali Seebrasse.

Orada gl. lovrata, zlatobrov (slov.), ovrata gl. lovrata.

Ovrata = lovrata, zlatobrov, orada.

Pagelo = arbun.

Palamida = polanda, lat. pelamys sarda (tuni zelo podobna riba), nem. Bonit.

Pasara = plosnatica, iverak, kalkan, lat. platessa passer, nem. Flunder.

Passera = pasara.

Pesce di San Pietro (Piero) gl. kovač, plošča.

Pesenjak = cipalj.

Petelin, morski = kokot, lastavica, poletuša (hrv.), lat. dactylopterus volitans, nem. Flughahn.

Plavica = bilica, skuša, lokarda (Dalm.), it. lanzardo, nem. Seemakrele.

Plošča = kovač, it. pesce di San Pietro (Piero), lat. rhombus maximus, nem. Sonnen- ali Petersfisch.

Plosnatica = pasara.

Plutaš = cipalj.

Podlanica = lovrata, orada.

Polanda = it. palamida, lat. pelamys sarda ali p. pelamis, nem. Bonit.

Polenovka = trska, mala in velika, kabeljau (izg. kablžo, franc.), morski smudj (hrv.), lat. gadus morrhua, ruski treska, nem. Dorsch in Stockfisch, it. baccalare. — »Polenovka« je iztrebljena in na zraku sušena riba; nasoljena se imenuje »laberdan«, nasoljena in sušena pa »klipka«.

Poletuš = it. rondinella, lat. exocoetus, nem. Hochfluggfisch.

Postrv, morska, = plavica, skuša, bilica, vretenica, it. scombro in lanzardo.

Prasica, morska = it. anzulleto.

Pravič = cievol.

Ribon = arbun, lat. pagellus erythrinus, it. pagello, nem. roter Gobrassen.

Rombac, veliki = romb, butorac, oblič, obliš (hrv.), it. rombo, lat. rhombus ali bothus maximus, nem. Steinbutt.

Romb = rumbac, it. rombo.

Rondinella = poletuš.

Rongo = morska mačka.

Rospo = lofio = grdobina, hudobina, vrag, morska žaba, lat. lophius piscatorius, nem. Seeteufel.

Salpa = it. salpa, lat. box salpa, nem. Goldstriemen.

San Pietro (Piero) = kovač, plošča.

Sardela = sardina = srdjela, srdjelica, srdela (hrv.), lat. clupea sardina ali alansa pilchardus, nem. Sardine in Sardelle.

Sardon = brgljun, ančuga, inčun (hrv.), lat. engraulis encrasicolus, nem. Anchovis, Sandalle.

Sardun = skumrija, skomrija, kubela, čepa (hrv.), it. alosa, lat. alosa vulgaris, nem. Maifisch.

Scillio = gattopardo = aziale = pegasta morska mačka, lat. scyllium stellare, nem. großer Katzenhai.

Scombro = lokarda, plavica, morska postrv, skuš, skuša, skušej, vretenica, lat. scomber scomber, nem. gemeine Makrele.

Scorpena = morski hudič, zmajeglavec (veliki in mali).

Sfoglja = sfolja, morski list, zalistak, tabinja, švoja (hrv.), lat. solea vulgaris, nem. Seezunge, it. sogliola.

Skat, električni = it. torpedo, lat. torpedo marmorata, nem. Torpedo.

Skomrija, skumrija, kubla, čepa, sardun; lat. alosa vulg., it. alosa, nem. Maifisch.

Skuš = skuša = skušej, morska postrv, vretenica, lat. scomber s., it. scombro, nem. gemeine Makrele.

Slanik = sléd, lat. clupea harengus, it. aringa, nem. Hering.

Sléd gl. slanik.

Smuč, morski = mlada polenovka (trska), lat. gadus callarias, nem. Dorsch.

som, mačji = it. scillio, lat. scyllium canicula, nem. Katzenhai.

Som, morski = it. aziale.

Sv. Petra riba = kovač, plošča, bodljivka (hrv.), it. pesce di san Pietro (Piero), lat. zeno taber, nem. stacheliger Sonnenfisch, Heringskönig.

Škarpoč = škarpina, morski hudič, zmajeglavec, veliki in mali, lat. scorpaena percus in nera, nem. großer in kleiner Drachenkopf.

Špirunar = nosatica = morski vol, volina, it. razza stellata, lat. raja batis, nem. Nagelrochen.

Švoja = sfoglja.

Tabinja = sfoglja.

Tremolo = torpedo, lat. torpedo torpedo ali t. hebetans, nem. Zitterrochen.

Trilja, rdeča = bradač, it. barbone, nem. rote Meerbarbe.

Trska = polenovka.

Tun = tuna = ton, it. tonno, lat. thynus thynus, nem. Tunfisch.

Tun, mali = it. tonnino, lat. thymus thunia, nem. kleiner Tunfisch.

Ugor = morska jegulja.

Umbriago = anzoletto.

Vol, morski = volina = it. razza, nem. Glattrochen.

Volpe = lisičji som, lat. alopecias vulpes, nem. Fuchshai.

Volpino = cievol gl. čifalj, morski lipan, nem. Meeräsche.

Vretenica = plavica, it. scombro, nem. Makrele.

Vrag = morska žaba.

Vrnut = lokarda.

Zalistak = sfoglja.

Zlatobrov = orada, ovrata, ovrada.

Zmajeglav, veliki in mali — rdeča bodeljka, it. scarpina rossa, lat. scorpaena scrofa, nem. großer in kleiner Drachenkopf.

Zobatec = it. dentale, lat. dentex dentex, nem. Zahnbrasse.

Žaba, morska = grdobina, hudobina, vrag, lat. lophius piscatorius, it. lofio, nem. Seeteufel.

K D O R I M A V R T

December. Ko smo v novembru vrtno pridelke pripravili, ga na vrtu ni važnejšega opravila, nego je globoko obdelovanje zemlje in gnojenje. Le na ta način spravimo zemljo v najugodnejši stan, da morejo spomladne setve dobro uspevati in se do največje popolnosti razviti vsaka še tako nežna vrtna rastlina. S poznim jesenskim pregrebanjem dosežemo, da se zemlja čez zimo tem laže in tem bolj na globoko napije vode. Čim globlje jo odpremo, tem dlje prodre vanjo zrak. Vlaga in zrak sta pa tista činitelja, od katerih je tako zelo zavisen razvoj zemeljskih bakterij, brez katerih ni rasti.

Ko pozno v jeseni vrtno zemljo globoko pregrebamo, jo moramo pustiti čez zimo v debelih grudah in brazdah, kakor pade z lopate. Tako bolje učinkuje nanjo zmrzál in jo na površju zdrobi, da nastane iz neugodnega zrnčastega zloga tako zelo ugodni grudičasti zlog.

In gnojenje! Kdor gnoji v jeseni ali v začetku zime namesto spomladi, dvakrat gnoji. Gnoj se do pomladi v zemlji razkroji in zemlja ima časa dovolj, da se založi z vsemi redilnimi snovmi, da se spomladi

rastlinam takoj dostopne. Hlevski gnoj moramo pa podkopati plitko in ga čim enakomerneje pomešati z zemljo. Kdor gnoji z umetnimi gnojili, naj tudi ne čaka pomladi, ampak naj jih trosi pozno jeseni ali pozimi. Le čilski soliter in amonijev sulfat uporabljamo šele spomladi in poleti, ker učinkujeta hitro.

Jesen je edino primeren čas za gnojenje z apnom. To važno gnojilo je pri nas še vse premalo upoštevano in marsikje bi bili vrtni pridelki obilnejši in boljši, ko bi gnojili vsaj na dve, tri leta z apnom. Apno zemljo rahlja in drobi, mrzlo zemljo greje, organske redilne snovi pomaga razkrajati in veže škodljive zemeljske kisline. Apno poživlja in pospešuje razvoj zemeljskih bakterij. Tudi najmanjša, z golim očesom nevidna bitja v zemlji ne morejo obstati brez apna. Končno je apno važna hranilna snov za rastline.

Za gnojenje je najprimernejše živo apno, ki je toliko ugašeno, da razpade v prah. Za lahke zemlje je dober tudi zmljet apnenec in cestno blato. Na 1 ar (100 m²) damo 15—20 kg živega apna ali pa 25 do 30 kg zmljetega apnenca. Apno trosimo ob suhem vremenu in ga takoj podkopljimo. Apna ne smemo trositi, ako smo prej gnojili s hlevskim gnojem. Tudi ga ne smemo mešati z nobenim gnojilom, ki ima v sebi dušik.

Temeljito jesensko obdelovanje in gnojenje vrtno zemlje je posebno potrebno za močne ilovnate zemlje. Gosta, zaprta, mrzla, skisana, mrtva zemlja je za razvoj rastlinstva, posebno še vrtnega rastlinstva, skrajno neugodna. Z globokim jesenskim obdelovanjem in gnojenjem z apnom odpravimo vse te neugodnosti.

KUHARICA

Juha iz različne zelenjadi.

Olupi drobno repo, jo zreži in deni v lonec. Prideni nekaj listov zrezanega zelja, ohrovtva in 4 liste zelene ter vse skupaj zalij z 1½ l vode ter kuhaj pol ure. Nato prideni debel, zrezan krompir in ga kuhaj skoraj do mehkega. Potem prideni nekaj žlic razredčenega prežganja, zajemalko kuhanega fižola in 1—2 žlici pretlačenih paradižnikov. Ko vse skupaj še nekaj minut vre, postavi juho na mizo. Ako hočeš boljše juho, pa pretlači zelenjad in daj v juho popečene krušne rezine. Ako bi bila juha pregosta, ji prilij zajemalko mleka.

Ocvrt krompir.

Opran krompir kuhaj četrt ure. Nato ga olupi in zreži ploskoma za debel nožev rob. Razgrej v kozi prst visoko olja in krompirjeve listke po obeh straneh zarumeni. Ocvrti krompir pokladaj na krožnik drugega vrh drugega in vsakega nekoliko posoli. Postavi krompir s kislim zeljem ali repo na mizo.

Punč iz jabolčnih olupkov.

Nalij v lonec liter vode, prideni veliko pest posušenih jabolčnih olupkov in košček limonove lupine. Pokrij in kuhaj 26—30 minut. Posebej pa zavri ¼ l vina in prilij k precejenim olupkom. Sladkorja prideni po okusu.

Rdeča pesa kot prikuha.

Kuhaj skoraj do mehkega tri rdeče pese. Kuhane odcedi, olupi in nastrgaj. Razgrej v kozi 2 žlici olja, stresi vanj žlico drobno zrezane čebule, premešaj in

takoj prideni peso, ščep kumne, soli in nekaj žlic juhe ali vode. Pokrij in duši vse skupaj 6—10 minut. Nato prideni 2 žlici kisle smetane, in ko prevre, je jed gotova.

Zeljnat rezanci.

Prav drobno zreži debelo čebulo in jo v štirih žlicah vročega olja prav malo zarumeni. Prideni srednje debelo, na debele rezance zrezano zeljnato glavo, jo osoli, prideni pol žličice kumne in zajemalko vode. Pokrij kozo in duši zelje do mehkega, da se vsa mokrota posuši. Posebej pa skuhaj in odcedi široke rezance, ki si jih napravila iz enega jajca in moke. Prideni rezance k zelju in vse dobro premešaj, potresi z dvema žlicama bohinskega sira in postavi kot samostojno jed na mizo. Ali pa: kadar dušiš zelje, mu prideni velik ščep paprike.

Kaša s paradižniki.

Četrt litra v vreli vodi oprane in odcejene kaše stresi v kozo in nalij nanjo toliko vode, da stoji tri prste nad njo. Prideni ji nekoliko soli, 2 do 3 žlice olja, pokrij in duši jo skoraj do mehkega. Nato prideni 2 žlici pretlačenih paradižnikov, 2 stroka strtega česna in žlico drobno zrezanega zelenega petršilja. Ko vse še nekaj minut vre, stresi v skledo in po vrhu še nekoliko zabeli z razgretim sirovim maslom. Kašo postavi kot samostojno jed s kuhanim sadjem na mizo.

Čokoladna potica.

Daj v skodelico 4 žlice mlačnega mleka, žličico sladkorne sipe in 3 dkg drožij; vse to zmešaj in odstavi, da vzide. Nato zmešaj v večji skledi ½ l mleka, 8 dkg sladkorja, 7 dkg kuhanega masla, kavno žličico soli in 90 dkg moke; to dobro premešaj, prideni vzišli kvas, 2 rumenjaka in 3 dkg masti. Nato vse skupaj s kuhalnico dobro stepaj četrt ure. Stepeno testo pokrij in postavi na toplo, da vzhaja. Vzhajano pomaži s kakavovim nadevom in potresi z 10 dkg olupljenih, zrezanih in s 5 dkg sladkorne sipe zarumenelih mandljev ter pestjo krušnih drobtin.

Kakavov nadev napravi takole:

Mešaj 10 dkg sirovega masla, 10 dkg sladkorja, 4 dkg kakava, 2 rumenjaka, sneg 2 beljakov, nekoliko drobno zrezane limonove lupine in vanilije. Iz tega testa in nadeva napraviš eno veliko ali dve manjši potici.

Ali pa napravi čokoladni nadev:

Mešaj 12 dkg sirovega masla, 2 rumenjaka, 6 dkg sladkorja, drobno zrezane limonove lupine, primešaj sneg 2 beljakov in 12 dkg nastrgane čokolade. Po nadevu potresi 14 dkg zmljetih orehov in pest dobrih krušnih drobtin.

Božični keksi (obročki).

Zgneti testo na deski iz 35 dkg moke, 5 dkg kuhanega masla ali masti, enega jajca, nekaj zrn soli, 10 dkg sladkorja, ¼ l prav malo segretega mleka, ki si v njem raztopila ½ dkg strte jelenove soli, in nekoliko drobno zrezane limonove lupine. Testo razvaljaj za nožev rob ter izreži z majhnim krofovim obodcem in še enkrat z nekoliko manjšim, da dobiš okrogle obročke. Polagaj na pomazan pleh in jih v precej vroči pečici naglo speci.

M. R.

MIMDIKA ZA KRATEK ČAS

O S A T

52. Sončnica resnice.

Duši resnica je dana,
je sonce ji, smoter in hrana.
Sončnica bodi zato
in išči resnico samo!

53. Človeška omejenost.

Čemu si prevzetan ko vrag,
ko si v vsemirju le prah.
Nisi neskončnost nebá,
zvezda le, kaplja morjá.

Človek, ti nisi orkester,
glasek za spev si le-pester,
nisi ni godec celó,
struna si godcu samó.

Človek, vsa nisi ti slika,
ti si le del mozaika,
kamenček, droben kristal.
Senčen li ali svetel?

54. Borbena slast.

Borba življenja je večna.
Duša le hrabra je srečna:
borba slasti je izvor.
Zmaga ti bodi — odmor!

55. Tragika.

Silna je volja do dela,
seveda, ves svet bi objela! —
Z léščerbe iskra zleti,
prasne, zgori in je ni!

Miha Gorjanc.

*

POCENI BOGATAŠ

Harris Deans / Iz angleščine prevel J. Sodja

Naj me koklja brčne, če razumem, kako da premore Higginson avto; skoraj vedno je brez cvenka in vendar drevi okrog s svojim trisedežnim vozilom, kot bi bil kak ugleden dramatik, ali znamenita »filmska zvezda«, ali kaj podobnega.

Nedavno naju je poklical zjutraj k telefonu.

»Oh, dragi!« je zaklicala moja soproga, žareča od veselja, s slušalom v roki, »Higginsonovi naju vabijo s seboj za ves dan vožnje po deželi; hočejo naju imeti danes za gosta! Pojdi, greval!«

Prepričana, da bo moj odgovor soglašal z njeno željo, je zaklicala v telefon: »Da, zelo ljubo nam bo... Pridete semkaj v eni uri?... Dobro!... Ali naj vzameva s seboj kaj za prigrizek, ali —?... Seveda, jaz tudi tako mislim; prigrizek v kakem hotelu je vedno pripravnejši.«

»Srečni človek,« sem momljaj sam pri sebi, »kje za vraga dobi denar! Jaz ne bi mogel vzdrževati avtomobila, voziti prijateljev na izlete in jih gostiti v najboljših hotelih!«

Vendar — odločil sem se v nekaj minutah in sklenil, da ga ne zavidam več, ampak da hočem biti dobre volje, vljuden gost in uživati veselje.

*

Točno ob uri se pripeljeta Higginson in soproga v svojem trisedežnem vozilu pred moje stanovanje. Saj poznate take vrste avto: dvosedezni prostor spredaj in tričetrtinski na majhnem, tesnem sedežu v ozadju, ako vam je prav imeti noge na odpadkih bombaža, ki je bil umazan od čiščenja vozovja in tam odložen za poznejšo uporabo; a z večino telesa visite v zraku.

Z vso previdnostjo se skrbno uravnam v ozadju; a moja soproga, ki je k sreči majhne postave, se je vgnezdila med Higginsona in njegovo soprogo na sprednjem sedežu.

»Imenitno,« pripomni Higginson z veselim glasom preko ramen. »Izbrali smo si krasen dan za vožnjo!«

»Krasen,« odvrnem, sedeč skrčen v neprijetnem precepu, oster rob me je pa rezal v goleni. Vseeno bi bilo, če bi bil zavpil »preklete krasen«, zakaj med vožnjo itak ni nihče niti besedice slišal, ki sem jo izgovoril. Zdaj pa zdaj prinaša veter odmev njihovega smeha mimo mojih ušes, toda jaz moram tuliti kot rog v megli in jih tapljati po ramenih, preden sploh razumejo, da jim hočem kaj reči.

*

Toda ko prevozimo kakih pet milj, zmanjšamo hitrost.

»Slišiš, prijatelj,« se oglasi Higginson, »zdi se mi, da nam pohaja bencin. Potrebno bo, da ustavimo in si ga priskrbimo. Daj, kar zaklič!«

Izstopim torej in pozovem uslužbenca. In ker sem edino jaz izstopil, sem počakal, dokler niso dolili pet galon bencina; nato pa po Higginsonovem navodilu pritrdim ob strani na podnožnico še enogalonsko ročko, kar bi bilo za vsak primer za rezervo.

Ne vem, koliko mi je zaračunal za šest galon; toda nekaj denarja je šlo še za uslužbenca, in ostalo mi je le malo drobiža od bankovca. V naglici pač nisem pazil, ali mi je menjal prav ali ne.

Nato nadaljujemo pot. Vedno pogosteje huščne hrupen smeh mimo mojih ušes, in rob na sedežu reže globlje in globlje v moja skrčena bedra.

*

V hotelu ob poti si naročimo okusen prigrizek. Račun plačam jaz. Brez muke se znebim treh funtov.

Po prigrizku se klatimo po gozdovju, kajti Higginson je mnenja, da je brezpomembno tratiti bencin, ko smo že na tako prijetnem kraju.

Treba je še čaja. In misel na čaj mi pokvari še ostali del popoldneva. Težko je pač prešteti denar v žepu, da ne bi kdo tega opazil; samo slepec se privadi razločevati s tipanjem denar večje vrednosti od manjše. In jaz dobro vem, da imam poleg drobiža samo še en bankovec v denarnici.

K sreči nihče ne mara veliko čaja. Imel sem še dovolj denarja, da sem poravnal tudi ta račun z napitnino vred.

»In sedaj domov!« zakliče Higginson navdušeno.
»Spravim vaju domov baš za večerjo.«

Bil je mož-beseda; ostal je tudi pri večerji!...

»Najlepša hvala za tak lep in zabaven dan, gospod Higginson,« se je poslovila moja žena v veliki hvaležnosti ob enajstih zvečer; tedaj se je namreč moj »gostitelj« spomnil, da je čas za odhod.

»Tak zabaven, dobrosrčen človek,« je vzkliknila ženka, ko smo zaprli vrata za njima.

»Seveda,« sem pripomnil zlovoljno in hudomušno.

»Nisem vedel, kako more vzdrževati avto — a voznja

enega samega popoldneva z njim me je pripravila skorajda na boben! In kakor postreže meni, tako tudi drugim gostom... Kanalja!«

»Oh, ljubi moj...« me je mirila žena.

»Ej, ve ženske!«

Zamerljivec.

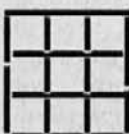
»Saj bi jo bil vzel, ampak je nekaj rekla, pa sem se ujezil.«

»Kaj pa je rekla takega?«

»Ne!«

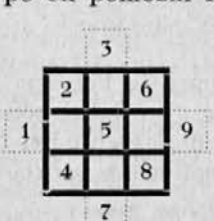
ČAROBNI ŠTEVILČNI KVADRATI

Pogosto naletimo v ugankarskem delu družinskih in drugih zabavnih listov na uganke, ki zahtevajo, naj se v določeno število kvadratov vpišejo zaporedna števila tako, da bo vsota števil v vseh vodoravnih in navpičnih vrstah ter v obeh prekotnicah enaka. Take uganke delajo začetnikom mnogo težav; a vendar ni nič lažjega kakor to. Da vam v prihodnje take uganke ne bodo več delale težav, vam hočem razodeti to skrivnost. Začnimo z najlažjo.

Postavi v poleg stoječi kvadrat števila od 1 do 9 tako, da bo vsota v vseh vodoravnih in navpičnih vrstah ter v obeh prekotnicah 15. Ker je v tej uganki le malo števil, jo marsikdo hitro reši, četudi se ne ravna po nobenem pravilu. Treba je le malo premikati števila sem in tja, pa je uganke rešena. Pravilno pa se reši tako-le:

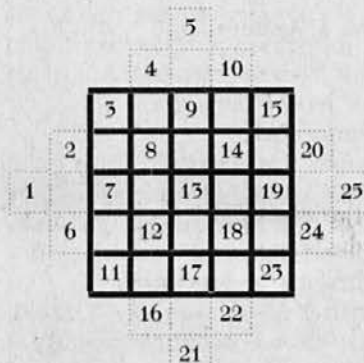
Zariši najprej zgoraj, spodaj, na levi in na desni po en pomožni kvadrat, kakor kaže drugi, izpolnjeni lik.

Potem vpiši številke od 1 do 9 od leve poševno navzgor tako, da dobiš poleg stoječo sliko. V obeh prekotnicah imaš sedaj številke že tako razvrščene, da znaša vsota v vsaki prekotnici 15. Treba je razvrstiti le še številke iz pomožnih kvadratov v prazne kvadrate glavnega kvadrata.

Če le malo pogledamo števila v glavnem kvadratu, opazimo takoj, kam moramo postaviti številke iz pomožnih kvadratov. Zgornja vodoravna vrsta: $2 + 6 = 8$; manjka do 15 še 7. Postavimo 7 iz spodnjega pomožnega kvadrata v zgornji prazni kvadrat. Leva navpična vrsta: $2 + 4 = 6$; manjka do 15 še 9, ki je v desnem pomožnem kvadratu. Postavi jo v levi prazni kvadrat, in tudi ta navpična vrsta je pravilno urejena. Menim, da za nadaljnji dve vrsti ni treba pojasniti.

Podobno postopamo pri reševanju čarobnih številčnih kvadratov s 5×5 ali 7×7 ali 9×9 itd. kvadrati; le da je treba, čim več števil hočemo razvrstiti, tudi tem več pomožnih kvadratov. Vzemimo kvadrat s 25 okenci, v katere moramo vpisati števila od 1 do 25 tako, da bo vsota v vseh vodoravnih in navpičnih vrstah ter v obeh prekotnicah 65. Lik s pomožnimi kvadrati ima tako lice:

Tudi v ta lik vpiši najprej številke od 1 do 25 poševno od leve navzgor, kakor jih vidiš tu vpisane.

Vsota v obeh prekotnicah je že 65; treba je sedaj le še številke iz pomožnih kvadratov razstaviti v prazne kvadrate glavnega kvadrata, pa je uganke rešena. Če pomislimo malo na prvi zglede s 3×3 kvadrati,

bomo takoj vedeli, da moramo številke iz pomožnih kvadratov postaviti vedno v skrajni prazni kvadrat v nasprotni smeri; torej: 5 v spodnji prazni kvadrat glavnega kvadrata (med 12 in 18), 4 v spodnji pod to številko stoječi prazni kvadrat (med 11 in 17), z leve postavimo številko 1 na desno (med 13 in 19), 25 z desne na levo (med 7 in 15) itd.

Da je to pravilo res pravo, se lahko prepričate, če poizkusite še z več števili, n. pr. kakor sem že zgoraj omenil, s 7×7 , z 9×9 , 11×11 itd. Pripomniti pa moram, da velja to pravilo le za čarobne kvadrate z lihimi številom polj, ne pa tudi za kvadrate s sodimi številom polj. Dalje omenjam še, da imamo za reševanje kvadratov z lihimi številom še drugo pravilo, s katerim pa vas bom seznanil ob kaki drugi priliki.

E. L.

Rešitev ugank v novembrski številki.

Ob grobu. Desna sveča ima pet, leva šest žarkov; zato vzemi v desni navpični vrsti vsako peto, v levi vrsti pa vsako šesto črko, pa dobiš: Danes meni, jutri tebi.

Šaljivka. Pri »j«.

Dopolnilna uganke. Oporoka, svinčnik, Vilhar, Simplon, mlinar, bojevnik, pleče, svetnik. — Pravičnih spomin je večer.

Vremenska uganke za november. Vrbas, Enoh, setev, Egipet, Novi, kolo, Videm, ribez, Echeiel, duša, Nabob, opaž, igrač, bedro, dete, vogel, Edvard, vojak, otrov, Anton.

Vseh svetnikov mrzel dan, božič bode v led vkovan.

Zlogovnica. Lama, delo, vode, vila, klima, selo, saje, sila. — Malo dela, malo jela.

Posetnica. Klavirje in pianine.

Čarobnilik. Kropa, rudar, odeja, pajek, arak.

Podobnica. Mrtvi nas živeti učijo.

Besedna uganke. Blisk, omaka, greda, hrib, oves, čopa, ednina, plin, osel, nosek, Istra, žoga, noč, Elija, vran, epos, rosa, Ebro. — Bog hoče ponižne vere.

Odbiralnica. Nihče ga v družbi trpeti ne more, kdor vedno razklada svoje nazore. (A. Medved.)

REŠILCI UGANK V NOVEMBRSKI ŠTEVILKI

Za I. nagrado: Cirilsko društvo ljublj. bogoslovcev, Cuderman Ignacij, Derenčinovič Marijan, Grebenc Alojzij, Izobraž. društvo, Stična; Jeglič Stanko, Jug Franjo, Kalan Minka, Kladenšek Jernej, Kmecl Edmund, dr. Knific Ivan, Bobnar Janez, Bobnar Marija, Skalar Marija, Kržišnik Tone, Lilija Melhijor, Lipoglavšek Slava, Lukovšek Ivanka, Moder Janko, Mlakar Jožef, Padar Jože, Seljak Vojnimir, Perčič Stanko, Marin Anton, Perc Miha, Modrinjak France, Sivec Zara, Rakovec Josip, Sancin Anton, Sodja Franc, Šušteršič Franc, Zorec Alojzij, Zupni urad, Javorje; Grebenc Franc,

Trpin J., Pipan Jelica, Imperl Peter, Šutar Jožko, Trebše Alojzij, Vodé Tone, Volk Slavko.

Za II. nagrado: Benedičič Jakob, Kocpek Alojzija, Kumar Marija, Lovrenčič Justina, Mohar Stefan, Obran Martin, Rott Toni, Korošak Tone, Eržen Anica, Krečič Ladislav, Mravlje Anton, Zafošnik Jakob.

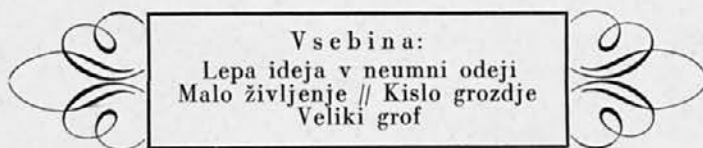
Za III. nagrado: Bralno društvo, Cezanjevci.

Izžrebani so bili: Za I. nagrado: Kalan Minka, učiteljica, Zapotok, p. Turjak. — Za II. nagrado: Grebenc Alojzij, dijak, Ljubljana, II. drž. real. gimn. — Za III. nagrado: Bralno društvo, Cezanjevci pri Ljutomeru.

Najprimernejše darilo za Miklavža in za božič:

Detelovi Zbrani spisi « I. zvezek

Uredil prof. Jakob Šolar

Prvi zvezek Detelovih Zbranih spisov stane kljub obsežnosti (nad 500 strani) in okusni vezavi za člane Mohorjeve družbe le 100 Din, kdor pa se obenem naroči tudi na ostale zvezke Detelovih spisov (izšel bo po možnosti letno en zvezek), dobi prvi zvezek za subskripcijsko ceno 75 Din

GORNJE MESTO

Povest iz zagrebskega življenja. Spisal Bogomir Magajna. Živa slika sodobnega Zagreba. Tragedija slovenskih deklet, ki iščejo kruha v tujini. »Tri duše sem iztrgal iz svoje in jih oblikoval v besedo. Danico, sestro iz Primorja, Jelko, sestro vseh tistih naših ubogih, ki so raztreseni po vsem svetu, in Marijo.« Tako piše avtor sam na koncu povesti. — 270 strani obsegajoča knjiga v lepi opremi, vezana v platno stane Din 39.— (52.—), broširana Din 27.— (36.—).

ZAMETENE STOPINJE

Roman. Spisal Bordeaux, prevela Hafner Krista. Predlani je izhajal v Mladiki. Kdor hoče pogleda v borbe in trpljenje dveh zakoncev, beri to knjigo. Broširano Din 27.— (36.—), vez. Din 39.— (52.—).

JETNIK V GORAH MESECA

Angleški spisal Bridges, prevel A. Anžič. Napeto pisana povest, ki se godi v Afriki. Pové, kako se je trmast in len fant v trpljenju izučil za življenje. Broširano Din 15.— (20.—), vez. Din 24.— (32.—).

UČITELJICA

D. Niccodemi, prevel I. Gruden. Mnogo humorja je v njej, pa še več bridke resnice in velike ljubezni matere do svojega otroka. Vezana Din 12.— (16.—), broširana Din 6.— (8.—).

SLOVENSKA UMETNOST

Spisal Viktor Steska. Broš. Din 30.— (40.—), vez. Din 39.— (52.—). To je delo 30 let! Vse po Sloveniji raztresene slike naših umetnikov so zbrane in opisane. Edina knjiga te vrste! Vsaka šolska in vsaka farna knjižnica bi jo morala imeti. Naročite! Za dijake prevažna knjiga!

Za naše odre!

Za naše odre!

Ali ste že uprizorili Jalenovo igro:

= B R A T J E =

Drama v štirih dejanjih. Spisal Janez Jalen. Dejanje se vrši tik po svetovni vojni, ko je treba iti reševat Koroško. Ob tem razpletu pa se pokažejo značajni idealisti, ki so pripravljeni vse žrtvovati za dom v širšem pomenu, in buržuji, prvaki, ki hočejo voditi, a nočejo žrtvovati, hočejo le dobivati in nočejo nič dajati. V drami je ostro želo, na povojne razmere naperjeno. Drama je čisto sodobna in bo močno učinkovala, kjerkoli bo igrana. Broš. Din 15.— (20.—), vez. Din 21.— (28.—).

Ali ste že uprizorili igro:

R D E Č A S U K N J A

Drama. Francoski spisal Brieux, prevel Jakob Šolar. Tóžite, da ni iger. Ta je za vsak oder. Umetniško delo, pa preprosto! Povsod jo lahko igrate. Za vse odre primerna. Broširana Din 15.— (20.—), vezana Din 24.— (32.—).

AURELII AUGUSTINI CONFESSIONES

Izpovedi Avrelija Avguština. Poslovenil·A. Sovrè. (Velikost: 19 x 30 cm.)
To krasno knjigo, vezano v platno, lahko še naroči vsak član Mohorjeve.
Cena za člane ista kot v subskripciji: Din 75'—. Za nečlane knjigotržna
cena, to je Din 100'—. Ne zamudite te ugodne prilike! Naklada ni velika!